

Lunds Universitet

Socialhögskolan

Socialt arbete med barn och unga SOL 067

Höstterminen 2003

INVANDRARMAMMORS SOCIALA NÄTVERK

Författare: Carin Brito & Therese Olsson
Handledare: Pernilla Liedgren-Dobronravoff

Abstract

The purpose of this study was to investigate how immigrant mothers in Sweden view their social network and how they think their social network affects their parenthood. The study is based on a qualitative method. We interviewed eight immigrant women with children under the age of 18. During the interviews we used maps of networks in order to get a clearer picture of the size and the structure of the women's networks. In our study we used social network theory and an ecological approach on child development which both suggest that a child's development is not only a product of the relationship he or she has with the parents but it is also affected by the relationships the child has with other adults like grandparents, friends of the family, neighbours, school teachers and so on.

We found that the networks of the majority of the women consisted of family members and friends rather than of neighbours and colleagues. For all the women the immediate family as well as the extended family were important sources of practical and emotional support. We found that most of the women in our study were satisfied with their social network. All the women experienced their social networks as having a positive effect on their parenthood.

Förord

Vi vill först och främst tacka kvinnorna som deltagit i undersökningen och lät oss intervjua dem. ”Tusen tack, utan er medverkan hade inte denna uppsats varit möjlig.”

Vi vill även tacka personerna som hjälpte oss att komma i kontakt med våra intervjupersoner. ”Tack Halef, Indira, Teresia och Zemir.”

Ett stort tack vill vi även rikta till vår handledare för hennes goda råd och konstruktiva synpunkter.

Slutligen vill vi tacka våra familjer som haft överseende med att vi inte deltagit helhjärtat i julfirandet, detta pga. skapandet av denna uppsats. Ett extra tack till Claus som tryckte upp vårt arbete.

Lund, januari 2004

Carin Brito och Therese Olsson

Innehållsförteckning	sid.
1 Inledning	6
<u>1.1 Problemformulering</u>	6
<u>1.2 Syfte och frågeställningar</u>	6
<u>1.3 Metod</u>	7
<u>1.4 Resultatens tillförlitlighet</u>	9
<u>1.5 Urval</u>	9
<u>1.6 Etiska överväganden</u>	10
<u>1.7 Fortsatt framställning</u>	11
2 Teoretiska utgångspunkter	11
<u>2.1 Centrala begrepp</u>	11
2.1.1 <i>Invandrare</i>	11
2.1.2 <i>Socialt nätverk</i>	12
<u>2.2 Teorier</u>	12
2.2.1 <i>Social nätverksteori</i>	13
2.2.2 <i>Utvecklingsekologisk teori</i>	13
<u>2.3 Tidigare forskning</u>	15
2.3.1 <i>Social och ekonomisk förankring bland invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet</i>	
SoS-rapport 1999-9	16
2.3.2 <i>Mångfald och ursprung. Rapport från ett multietniskt Sverige</i>	
Statens Invandrarverk 1997	16
2.3.3 <i>Barn och nätverk, ekologiskt perspektiv på barns utveckling och nätverksterapeutiska metoder i behandlingsarbetet med barn</i>	17
2.3.4 <i>Tvärkulturella möten</i>	18
2.3.5 <i>Övrig litteratur</i>	18
3 Redovisning av empiri och analys	19
<u>3.1 Nätverkskartan</u>	19
3.1.2 <i>Det primära nätverket (familj, släkt, vänner och grannar)</i>	24
3.1.3 <i>Sammanfattning och analys av närverkskartan och av det primära nätverket</i>	26

<i>3.1.4 Det sekundära nätverket (arbetskamrater, skola/barnomsorg, ”andra” (föräldrar till barnens kompisar, fritidsledare, kurator mm.), förening och religiöst samfund)</i>	28
<i>3.1.5 Sammanfattning och analys av det sekundära nätverket</i>	32
<i>3.1.6 Sammanfattning och analys över informanternas upplevelse av nätverket</i>	34
<u>3.2 Föräldraskap</u>	37
<i>3.2.1 Stöd i föräldraskapet</i>	37
<i>3.2.2 Barnets kontakt med mammans nätverk</i>	38
<i>3.2.3 Svårigheter i föräldraskapet</i>	40
4 Slutdiskussion	44
5 Källförteckning	49
<u>5.1 Referenser</u>	49
<u>5.2 Övriga källor</u>	50

Bilaga 1 **Intervjuguide** samt **standardiserade frågor med öppna svar**

Bilaga 2 **Nätverkskarta**

Bilaga 3 **Introduktionsbrev**

Bilaga 4 **Ifylld nätverkskarta**

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Sverige är sedan flera årtionden tillbaka ett mångkulturellt samhälle. Barn till invandrare är ofta i rampljuset i samhällsdebatten. Dåliga resultat i skolan, bristande kunskaper i det svenska språket, gängbildning mm. är sådana problem som ofta tillskrivs invandrarbarn och invandrarungdomar utan att hänsyn tas till den utsatta situationen som många invandrarfamiljer i Sverige lever i idag och hur detta i sin tur påverkar barnen.

Att vara invandrare innebär för många att konfronteras med sämre livsvillkor i olika avseenden. Undersökningar pekar på att risken att få sämre ekonomi, bostadsförhållanden och arbetsvillkor är större bland invandrare än bland majoritetsbefolkningen (Socialstyrelsen Invandrarprojektet - rapport 1998:1; Sos rapport 1999:9 i Bohlin 2002 s.108). Många har även ett sämre hälsotillstånd än majoritetsbefolkningen och de riskerar att bli marginaliserade och utsatta för etnisk diskriminering (Bohlin 2002 s.108). Det finns även statistik som tyder på att invandrare i Sverige genomsnittligt för ett ensammare liv än infödda svenskar. Exempelvis angav 25 % av personer födda utomlands att de inte hade någon ”riktigt nära vän som de kan ta kontakt med och prata om vad som helst”. Detta problem var särskilt stort bland kvinnor födda utanför Europa, mer än 35 % (Statens invandrarverk 1997 s.110-111). Invandrare har ofta varit tvungna att lämna viktiga delar av sitt sociala nätverk i hemlandet. Det kan även vara svårt att skapa nya kontakter i mottagarlandet. Vi har under kursens gång lärt oss att ett fungerande socialt nätverk är en viktig faktor för en optimal psykosocial utveckling hos barn. Vi är nyfikna på hur invandarmammor ser på sitt sociala nätverk. Vi undrar vidare hur detta påverkar deras föräldraskap. Hur påverkar invandarmammors nätverk eller brist på nätverk barnet?

1.2 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att beskriva hur invandarmammor ser på sitt sociala nätverk och hur detta, enligt dem, påverkar deras föräldraskap.

Vi har arbetat med följande frågeställningar:

1. Hur ser invandarmammors sociala nätverk ut?
2. Hur mycket stöd upplever mammorna att de får av sitt sociala nätverk?
3. Hur påverkar mammornas sociala nätverk deras föräldraskap?

1.3 Metod

Vår studie är kvalitativt inriktad. Valet bygger på att vårt intresse ligger i att förstå och beskriva. Då vi inte har varit intresserade av att jämföra en särskild grupps nätverk med en kontrollgrupps, lämpar sig, enligt *PM för uppsatsskrivare*, en icke-experimentell uppläggning bäst (Socialhögskolan 2001 s.11). Vi har velat skapa oss en bild av hur invandramammor upplever sina sociala nätverk och hur detta påverkar deras föräldraskap. Vi har varit intresserade av att få djupa och detaljerade svar och eftersom ämnet även har kunnat upplevas som känsligt, har vi därför valt att utföra intervjuer, trots nackdelen med risk för intervjuareffekt (se 1.4 Resultatens tillförlitlighet), och av samma skäl att exempelvis inte göra någon enkätundersökning.

Kvinnorna i vår undersökning fick vid intervjutillfället börja med att besvara vissa frågor om sin bakgrund. Därefter ritade vi tillsammans en nätverkskarta för att få en god överblick av respektive kvinnas nätverk. Kvinnorna fick under ritandets gång frågor om bl.a. vem de känner, hur ofta de träffas, vilken nationalitet personerna de umgås med har, vem som står dem närmast, och vem de upplever sig få stöd av. Till vår hjälp här hade vi en intervjuguide vilken bestod av frågor och ämnesområden som skulle utforskas i undersökningen (se bilaga 1). Nätverkskartan vi använde oss av är vår egen variant av Klefbeck/Marklunds fyr-fältskarta (Klefbeck & Marklund 1985 s.155). Skillnaden är den att vi har tio sektorer/fält i stället för fyra. Anledningen till att vi valde att ha med fler sektorer var den att vi ville underlätta för oss vid ritningen av nätverkskartorna då vår intention var att ställa frågor om just dessa fält. Fälten som vi tog med i vår variant av nätverkskarta var familj, släkt, vänner, grannar, arbete, skola/barnomsorg, förening, religiöst samfund, myndighet samt sektorn ”andra” med vilket vi menar övriga personer som intervjupersonen har kontakt med, t.ex. läkare, barnets kompisars föräldrar, fritidsledare (se bilaga 2). Efter kartritandet ställde vi frågor kring upplevandet av det sociala nätverket samt frågor som berör föräldraskapet. Vi kombinerade alltså intervjuguiden med standardiserade frågor med öppna svar (se bilaga 1), vilket är fullt möjligt att göra enligt författaren Hans-Edvard Roos. Fördelen med att använda standardiserade frågor är den att uppgifterna blir lättare att analysera och jämföra. De insamlade svaren är ”öppna” i den bemärkelsen att intervjupersonen tillhandahåller sina egna ord, tankar och insikter då frågorna besvaras. En svaghet med den standardiserade intervjumetoden är att den inte tillåter nya ämnen att komma upp (Roos 1984:2). Vi kompenserade denna brist genom att avslutningsvis ställa frågan ”Övrigt att tillägga?” till våra intervjupersoner.

Intervjuerna är inspelade på band och sedan transkriberade. Namnen är fingerade för att säkra anonymiteten. Vi har intervjuat fyra personer var och vi var båda närvarande vid våra respektive första intervjutillfällen. Vi fick på så sätt en gemensam referensram för utförandet av resterande intervjuer. För övrigt var det praktiskt omöjligt för oss att båda delta vid samtliga intervjutillfällen. Fem av intervjuerna utfördes i olika föreningslokaler. Resterande tre intervjuer genomfördes i intervjupersonernas respektive bostad. Intervjuerna tog mellan 60 och 90 minuter. Vid transkriberingen uteslöt vi viss fakta som vi direkt kände att vi inte skulle ha någon användning av i uppsatsen och/eller som skulle kunna röja respondentens identitet. Exempel på den typen av fakta är beskrivning av intervjupersonens arbetsplats eller beskrivning av något barns handikapp. Vi har använt oss både av citat och av referat vid återberättandet av kvinnornas utsagor. I en del av citaten har det skett en viss korrigerings av språket. Detta pga. att vi anser att våra intervjupersoners bristande kunskap i det svenska språket kan riskera att förta innehållet. Vi anser därmed att det finns starka skäl i denna presentation att omvandla språket till skriftspråk. Vi hoppas dock att vi har gjort våra intervjupersoner rättvisa, även om citaten i vissa fall inte är ordagrant återgivna. Det väsentliga är här att innehållet emellertid inte har förändrats. Intervjuutskriften är utskickade och godkända av intervjupersonerna.

För att kunna bearbeta vårt insamlade material har vi använt oss av tabeller. Vi ritade först upp en tabell där kvinnornas namn ställdes upp horisontellt i tabellen och delarna av deras nätverk samt upplevt stöd ställdes upp vertikalt i samma tabell. Sedan fyllde vi i tabellen med korta ja eller nej svar, antal personer i varje nätverkssektor samt upplevt stöd i varje nätverkssektor. På detta sätt fick vi en helhetsbild av kvinnornas nätverkskartor samt en bild av likheter och skillnader mellan intervjupersonernas primära och sekundära nätverk. Frågorna om upplevelsen av nätverket och frågorna om föräldraskap behandlades på samma sätt men här var svaren mer komplexa så vi valde att skriva in stödord i tabellerna för att få en bild av likheter och skillnader, och för att sedan kunna välja ut lämpliga citat till vår analys.

Vid analysen av vårt insamlade material har vi tagit hjälp av tidigare forskning och av våra valda teorier; *Social nätverksteori* samt *Utvecklingsekologi*. Analysen är indelad i: primärt och sekundärt nätverk samt upplevelse av nätverk och slutligen resultaten av frågorna som berör föräldraskap. Vid analysen av det primära och det sekundära nätverket har vi försökt att analysera alla nätverkssektorerna i den mån vi hittade tidigare forskning som vi kunde knyta an till vår empiri. När det gäller frågorna som berör föräldraskap har vi analyserat de teman

som antingen varit mest frekvent förekommande i svaren och/eller som vi upplevt som intressanta.

1.4 Resultatens tillförlitlighet

Vi har försökt garantera en hög validitet genom att låta alla informanter få ta del av intervjuutskriften och har på det viset kontrollerat deras riktighet. De flesta av våra informanter fick vi tag på via olika föreningar (se 1.5 Urval), med vilka kvinnorna således hade någon form av kontakt med, vi kan därmed inte garantera att de intervjuade mödrarna är representativa för invandramammor i allmänhet, vilket leder till att inte total reliabilitet kan försäkras. Vid intervjuerna kan dessutom viss intervjuareffekt ha uppstått. De intervjuade kvinnornas öppenhet och sätt att besvara frågorna kan ha påverkats av att vi har olika etniska ursprung. Författaren Denscombe menar att data påverkas av vad forskarens personliga identitet betyder för den som intervjuas. *”De intervjuade - och intervjuaren också för den delen - har sina egna preferenser och förutfattade meningar, och dessa har troligtvis en viss inverkan på möjligheterna att utveckla en god relation och tillit under en intervju”* (Denscombe 1998 s.138). Våra personligheter, att vi är av samma kön som intervjupersonerna och att vi är ungefär i samma ålder med de flesta intervjupersonerna är dock nämnare som vi hoppats har skapat förtroende. De kvinnor vilka kände sig trygga under intervjun kan ha vågat beskriva nätverkets storlek och sitt upplevda stöd mer uppriktigt samt varit öppnare med eventuella konflikter inom nätverket. Standardiserad intervju anses reducera intervjuareffekten (Roos 1984:2). Det visade sig dock att några av våra intervjupersoner inte förstod vissa av våra standardiserade frågor. Framför allt en fråga var svårförstådd. Den frågan löd: *”Upplever du ditt nätverk som en styrka/svaghet i ditt föräldraskap?”*. Denna fråga fick vi ofta formulera om under intervjuerna så att intervjupersonerna förstod vad vi menade. Eftersom omformuleringen inte såg exakt likadan ut vid alla intervjutillfällena, kvarstår risken för intervjuareffekt även vid våra standardiserade frågor.

1.5 Urval

Vi har valt att intervju invandramammor. Vi ville att kvinnorna skulle ha ursprung i olika länder för att undersökningsmaterialet trots få intervjupersoner skulle få en viss bredd. Av vår handledare fick vi reda på att åtta personer var ett lämpligt antal för oss att intervju, så det är det antalet vi har utgått från. Vi tog fram fyra kriterier innan vi började söka efter informanter för att underlätta urvalet till undersökningen.

- Informanterna ska vara mammor till barn under 18 år.
- Informanterna ska ha invandrat till Sverige.
- Informanterna ska ha bott en längre tid i Sverige, ungefär 10 år eller mer, då vi tror att det är en rimlig tid för att ha haft möjlighet att etablera ett socialt nätverk.
- Informanterna bör tala bra svenska då det krävs för att kunna förstå och svara på våra frågor.

Vi valde slumpmässigt utifrån telefonkatalogens gula sidor ut fyra olika kulturföreningar som vi kontaktade. Genom dessa föreningar fick vi namn på sju lämpliga informanter som, enligt föreningarna, uppfyllde våra kriterier. En informant fick vi kontakt med genom en tolkförmedling. Vissa av ovan nämnda personer kontaktade vi sen i vår tur, vilket resulterade i bokningar av intervjuer. Några av intervjuerna bokades via kulturföreningarna. I anslutning till intervjuerna fick samtliga kvinnor ett introduktionsbrev där vi presenterade undersökningens syfte och ramar (se bilaga 3). Alla de åtta personer som vi bokade tid med för intervju fullföljde även dessa, vi hade med andra ord inga bortfall. Tre av kvinnorna vi intervjuat kommer från Bosnien, två kommer från Iran, en kommer från Angola, en kommer från Chile samt en kommer från Palestina. De har varit bosatta i Sverige mellan 8 och 19 år. Ett par av kvinnorna talade inte så bra svenska, enligt oss, men dock tillräckligt bra för att göra sig förstådda och ansågs av oss därmed vara lämpliga, eftersom de även uppfyllde de övriga kriterierna, som informanter till denna undersökning.

1.6 Etiska överväganden

När det gäller etiska överväganden har vi informerat våra informanter muntligen samt skriftligt, innan själva intervjun, om uppsatsens syfte och ramen för intervjuerna samt var det färdiga materialet kommer att publiceras. Intervjuerna var naturligtvis frivilliga och det fanns inget tvång att svara på alla våra frågor. Informanterna fick möjlighet att neka till att spelas in på band. Informanterna har i uppsatsen fått fingerade namn för att säkra deras anonymitet. Informanternas utsagor har behandlas med största möjliga konfidentialitet och förvarats på ett betryggande sätt. Endast vi författare, vår handledare och vår examinator har haft tillgång till intervjubanden, vilka kommer att raderas efter godkänd examination av uppsatsen. De uppgifter som samlats in om våra informanter har vi använt endast för vårt ändamål, dvs. till skapandet av denna uppsats.

1.7 Fortsatt framställning

I kapitlet som följer presenteras våra teoretiska utgångspunkter. Vi börjar här med att diskutera centrala begrepp, vilka i denna uppsats är *invandrare* samt *socialt nätverk*. Därefter introduceras teorierna *Social nätverksteori* och *Utvecklingsekologi*. Teorikapitlet avslutas med en presentation av tidigare forskning om sociala nätverk.

Efter teorikapitlet följer vår empiriredovisning och analys. Vi börjar då med att redovisa hur invandrarmammors sociala nätverk ser ut samt vilket stöd de uppfattar att de får från sitt nätverk. Därefter följer en analys över det primära nätverket samt en analys över det sekundära nätverket. Efter detta följer en sammanfattning och analys av informanternas upplevelser och tankar kring sitt sociala nätverk. Slutligen redovisar vi, genom tre sammanfattningar, resultaten av frågorna som berör föräldraskap. Vi varvar då empiri med analys.

Uppsatsens sista del är slutdiskussionen. Här sammanfattar vi uppsatsens innehåll och försöker fånga upp problematiken en sista gång. Slutdiskussionen avslutas med våra reflektioner över uppsatsinnehållets relevans för socialt arbete.

2 Teoretiska utgångspunkter

2.1 Centrala begrepp

Centrala begrepp i denna uppsats är *invandrare* och *socialt nätverk*. Dessa begrepp kommer vi att definiera och diskutera nedan.

2.1.1 Invandrare

Begreppet invandrare är brett och innefattar olika undergrupper. När man skiljer ut olika undergrupper av invandrare görs det oftast utifrån skälet till att man kommit till Sverige. Invandrarbegreppet innefattar både personer som kommit till Sverige av ekonomiska skäl, personer som kommit hit för att arbeta och personer som kommit hit som flyktingar.

Flykting definieras enligt FN:s flyktingkonvention som en person som flytt sitt hemland för att han eller hon riskerar förföljelse på grund av ras, religion, nationalitet, etnisk tillhörighet eller politisk uppfattning. Man kan skilja mellan två olika typer av flyktingar. Kvotflyktingar är personer som inte kan fly på egen hand därför att de är speciellt utsatta på olika sätt. De kan t.ex. vara krigsskadade eller offer för tortyr. De har beviljats uppehållstillstånd innan avresan till Sverige. De facto-flyktingar är personer som inte kan leva i sitt hemland på grund av

rådande politiska konflikter, sociala eller miljömässiga förhållanden och som kan åberopa flyktingliknande skäl för att stanna i Sverige. En annan grupp av invandrare i Sverige utgörs av personer som kommit hit som anknytningsfall, dvs. personer som är nära släkt med en flykting. För dessa personer är i allmänhet den främsta anledningen att komma till Sverige att få vara med sin närfamilj eller delar av den (Allwood & Franzén 2000 s.26-27).

2.1.2 Socialt nätverk

Enligt Vaux, som återges i rapporten *Ungdomars levnadsvillkor, vanor och hälsa över tiden* från samhällsmedicinska enheten i Stockholmsläns landsting, skiljer man oftast på socialt nätverk och socialt stöd. Det sistnämnda står då för nätverkets funktion, dvs. faktiskt stöd från omgivningen, och det förstnämnda för nätverkets struktur, dvs. hur stödet ser ut och när det är tillgängligt (Vaux 1988 enligt www.sll.se 2003).

Författarna Forsberg och Wallmark menar att människan lever i ett sammanhang, att hon relaterar till andra. Socialt nätverk definierar de som de relationer en människa har med de personer som ingår i hennes sociala sammanhang. Till nätverket hör så skilda livsområden som familj, släkt, vänner, arbetsplatser, professionella hjälpare och myndigheter som hon har kontakt med. Dessutom alla andra som hon direkt eller indirekt samverkar med. Man kan därför, enligt Forsberg och Wallmark inte likställa ett nätverk med en grupp, där alla känner varandra. De menar att man inte kan utgå ifrån att alla personer i en människas nätverk känner varandra. Deras gemensamma nämnare är att de är viktiga för den person i vars nätverk de ingår (Forsberg & Wallmark 2002).

Författarna Klefbeck och Ogden skiljer på primära och sekundära nätverk. De jämför en människas umgängeskrets med hennes primära nätverk; familj, släkt, vänner och grannar. Det är vanligtvis det primära nätverket som utgör en individs stöd om denne hamnar i svåra situationer. Det sekundära nätverket är de professionella. ”De kommer inte av sig själva, utan kontakten sker genom formaliserade kanaler som anmälan, tidsbeställning, besökstid och särskild mottagningstid” (Klefbeck & Ogden 1996 s. 85-86).

2.2 Teorier

De teorier som vi valt att utgå ifrån i vårt arbete är *Social nätverksteori* samt *Utvecklings ekologisk teori*. Nedan följer en presentation av dessa teorier.

2.2.1 Social nätverksteori

Social nätverksteori intresserar sig för individers sociala nätverk. Teorin fokuserar på hur många personer som individen har kontakt med, vad de kontaktar varandra om och hur ofta de kontaktar varandra. Graden av närhet och vilken känsla för personen ifråga man har är även av intresse samt huruvida relationerna i nätverket är ömsesidiga, dvs. i vilken utsträckning individen fyller lika mycket funktioner för andra som andra fyller för henne/honom.

Forskaren Tolsdorf menar att en person i nätverket är funktionell om hon/han ger stöd, råd eller någon form av bekräftelse (Tolsdorf 1976 enligt Svedhem 1985 s.134). Inom social nätverksteori betraktas det vidare som intressant att för varje person i nätverket se huruvida denna person i sin tur känner andra (Svedhem 1985 s.134). Vanligtvis brukar det anses som något positivt om en person känner andra i nätverket, eftersom detta innebär att han kan, vid behov, kontakta övriga i nätverket om en viss persons bästa. Just bristen av kommunikation mellan personerna i nätverket har enligt Svedhem påvisats vara ett problem vid många psykiska åkommor (ibid. s.134). Enligt social nätverksteori påverkas individen av värderingar och normer från de människor som ingår i hans nätverk. Bronfenbrenner menar att det är bra för ett barns utveckling att ha tillgång till flera olika värderingssystem, under förutsättning att kommunikationen mellan systemen fungerar (Bronfenbrenner 1979 enligt Svedhem 1985 s.118). Inom social nätverksteori skiljer man vidare på primärt och sekundärt nätverk (se *2.1.2 Socialt nätverk*).

För att få överblick över en individs nätverk används nätverkskartor. Sätten att rita nätverkskartor är många. Johan Klefbeck har tillsammans med Kerstin Marklund utvecklat fyr-fälts-kartan, vilken ursprungligen delade upp nätverket i fyra sektorer (mikrosystem), men som numera består av fem fält/sektorer: familj, släkt, arbete/skola/daghem, vänner/grannar och myndigheter. Ibland tillkommer även föreningar eller religiösa samfund eftersom dessa mikrosystem är mycket viktiga för många. Personerna i nätverket kategoriseras efter vilken relation de har till individen samt utifrån hur nära de står individen (Klefbeck & Ogden 1996 s.148-153). Även döda personer (symbolpersoner) kan ritas in på nätverkskartan om de är betydelsefulla för individen. I invandrarfamiljer är symbolpersoner ofta personer som fortfarande bor i hemlandet (ibid. s.158).

2.2.2 Utvecklingsekologisk teori

Utvecklingsekologisk teori beskrivs som både paraplyteori, en metateori eller en teori som andra teorier kan passa in i (Klefbeck & Ogden 1996 s.61). Psykologen Urie Bronfenbrenner

har skapat en utvecklingsekologisk teori efter det att han på början av 1970-talet kritiserade den laboratorieinriktade utvecklingsforskningen. Han menade, då som nu, att forskningen bör utföras i den miljö barnet befinner sig i för att kunna studera samspelet mellan barnet och miljöfaktorerna (Bronfenbrenner 1973 enligt Andersson 1986 s. 16-17).

Det centrala i Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori är att barnets beteende bestäms av en rad olika faktorer i dess sociala och ekologiska omgivning, såsom familj, kompisar, skola, närmiljö och samhället i stort. Han liknar en människas ekologiska utveckling med en rad olika strukturer som finns inom eller utom andra strukturer och alla påverkar varandra. Han jämför med de ryska ”babusjkadockorna”, som bekant är detta trädockor av olika storlek som passar in i varandra. Bronfenbrenner har vidare beskrivit det ekologiska perspektivet på barns utveckling som en progressiv, ömsesidig anpassning mellan människan i utveckling och den föränderliga miljö som omger henne. Utvecklingsprocessen påverkas av relationer i och mellan de olika miljöuppsättningarna, men också av det större sociala sammanhang som dessa ”uppsättningar” ingår i (Bronfenbrenner 1977 enligt Klefbeck & Ogden 1996 s.33, 64)

Den utvecklingsekologiska teorin ger möjligheter till att analysera barnets tillvaro i hela dess komplexitet. Detta blir en analys, som inte bara tar hänsyn till de system barnet ingår i, utan också till hur dessa system samverkar och påverkar varandra. Samspelet är en ömsesidig påverkan och anpassning där barnet formas av sin miljö, formar miljön men också konstruerar sin miljö. Barnet handlar och konstruerar sin verklighet så att den får mening ”här och nu”. Teorin visar också sammanhang som påverkar barnet indirekt, såsom överordnade förändringar i samhället. (ibid. s.79,140).

Bronfenbrenner talar om nivåer och system. Han delar in individens omgivande miljö i olika nivåer, dessa benämner han mikro, meso, exo och makro. Inom nivåerna finns det system, vilka direkt eller indirekt påverkar individen (Forsberg & Wallmark 1998 s.43-45).

Mikrosystem: Mikronivå är den nivån som är närmast individen. De olika sammanhang som individen ingår i på mikronivå kallas mikrosystem. Exempel på system som barnet kan ingå i på den första systemnivån är familj, släkt, skola, idrottsklubb. I mikrosystemen påverkas och påverkar individen genom både direkt och indirektkontakt (Andersson 1986 s.24).

Mesosystem: Det som utspelar sig mellan mikrosystemen sker i det som Bronfenbrenner kallar mesosystemet. Bronfenbrenner menar att ju mer kommunikation det finns mellan systemen desto bättre för individen, det ger individen sammanhang mellan olika delar i hennes/hans liv. Utgångspunkten vid problem är vanligtvis den att det har sin grund i att olika mikrosystem inte harmoniserar med varandra. Barnet möter t.ex. olika värderingar i skolan och i hemmet. Det är olika kulturer som möts. Detta kan också gälla andra mikrosystem som t.ex. att familjen är i konflikt med mammans släkt eller att tonåringens föräldrar inte tycker om hans/hennes kamrater (Klefbeck & Ogden 1996 s.141).

Exosystem: För barnet finns det system som barnet inte själv ingår i, men som indirekt påverkar henne/honom. Konflikter på t.ex. pappas arbetsplats påverkar familjens inre liv och har därigenom betydelse för barnets tillvaro utan att barnet någonsin behöver ha satt sin fot på pappans arbetsplats. Nedskärningar inom t.ex. skolförvaltningen påverkar lärarnas arbete och därmed barnets skolsituation. Detta kallas exosystemet eller det utanförliggande systemet (ibid. s.143).

Makrosystem: Högst upp i systemhierarkin står makrosystemet. Detta system beskriver gällande politiska, ekonomiska och allmänna värderingar i samhället (ibid. s.143). Ett exempel på hur barnet kan påverkas av det som sker på makronivå är ett politiskt beslut om höjt eller sänkt barnbidrag.

Sammanfattningsvis kan man säga att den utvecklingsekologiska teorins starka sida är att den är verklighetsnära och bildar ram för att analysera verklighetens komplexitet. Men samtidigt saknar den precision, då den ofta har en abstrakt förklaringsnivå (ibid. s.82). Skillnaden gentemot social nätverksteori, såsom vi uppfattar det, är att man där huvudsakligen fokuserar på mikro- och mesosystemnivån och sällan berör exo- och makrosystemens interaktion och betydelse för de två andra.

2.3 Tidigare forskning

Här presenteras tidigare forskning som har relevans för vår uppsats. Vi hittade ingen forskning som är specifikt inriktad på invandramammors nätverk, vi hittade dock forskning om invandrares nätverk och sociala relationer. Vi tog även del av litteratur där olika forskningsresultat om betydelsen av nätverket presenteras.

2.3.1 Social och ekonomisk förankring bland invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet SoS-rapport 1999-9.

Syftet med rapporten är att fördjupa kunskapen om olika invandrargrupper i Sverige. Den belyser den sociala och ekonomiska förankringen i Sverige för fyra invandrargrupper, födda i Chile, Iran, Polen och Turkiet. Arbete, försörjning, familj och sociala nätverk beskrivs och analyseras som grunder för gruppernas förankring. De personer som ingår i de fyra studerade invandrargrupperna kom till Sverige under 1980-talet och var då i åldrarna 20-44 år.

Rapporten bygger på intervjuer genomförda år 1996 med ett riksrepresentativt urval ur dessa grupper med infödda svenskar. Urvalet bestämdes till 3000 personer. Urvalet fördelades på 840 personer födda i Polen, Chile respektive Turkiet som invandrat till Sverige under åren 1980-89, samt 480 personer födda i Iran som invandrat till Sverige under åren 1985-89.

Rapporten kom bl.a. fram till att samtliga fyra grupper är, liksom andra invandrare i Sverige, överrepresenterade i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

Befolkningssammansättningen i de områden som de bor varierar: de flesta boenden kan utgöras av svenskar, invandrare eller båda i "lagom" proportion. Umgänge med grannarna är vanligast bland dem som kommer från Polen och bor i ett område med ett flertal svenskar och för de som kommer från Turkiet och bor på invandrantäta områden är umgänge med grannarna relativt vanliga, vanligare än för de som kommer från Chile och Iran. Ungefär hälften av de intervjuade personerna från de olika grupperna uppgav att de umgicks med arbetskamrater på fritiden. Alla i de studerade grupperna umgicks relativt ofta med vänner, släktingar och bekanta. Sammantaget uppgav 68 % att de hade en nära vän. I samtliga invandrargrupper var det vanligt att man umgicks med sina landsmän.

2.3.2 Mångfald och ursprung. Rapport från ett multietniskt Sverige

Statens Invandrarverk 1997.

Rapporten som Invandrarverket tagit fram på uppdrag av regeringen vill ge en bild av situationen för invandrare i Sverige. Man har valt att i första hand belysa aktuella områden som arbetsmarknad, försörjning, boende, skola och sociala relationer. Uppgifterna är hämtade från SCB:s undersökning av levnadsförhållanden (ULF) och baserades på 27 840 intervjuer. Man har bl.a. kommit fram till att bland samtliga utlandsfödda var det 58 % som uppgav att de inte hade några grannkontakter. Bland de utomeuropeiska invandrarkvinnorna var det ca. 70 % som inte hade några grannkontakter, bland invandrarkvinnorna från övriga Europa var det ca 57 %. Man kom också fram till att ca 12 % av invandrarkvinnorna från samtliga länder umgicks sällan med andra än med nära släktingar. Enligt rapporten hade ca 65 % av de

utomeuropeiska invandrarkvinnorna och ca 55 % från övriga Europa få kontakter med arbetskamrater utanför arbetet. Man kom även fram till att ca 35 % av de utomeuropeiska och 20 % från övriga europeiska länder uppgav att de inte hade en nära vän.

2.3.3 Barn och nätverk, ekologiskt perspektiv på barns utveckling och nätverksterapeutiska metoder i behandlingsarbetet med barn

Författare: Johan Klefbeck och Terje Ogden (1996)

Enligt författarna av den här boken så krävs det ett brett perspektiv när man vill få en vid och nyanserad bild av barns utveckling. Författarna menar att nätverksperspektivet är användbart i dessa fall eftersom man kompletterar det traditionella individ- och familjeperspektivet med ett kulturellt och samhällligt perspektiv. Författarna använder sig här av den amerikanska psykologen Urie Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell. En definition av ett socialt nätverk måste säga något om personerna och kontakterna mellan dem. Egenskaper i nätverket som storlek, antal förbindelser och innefattande mikrosystem är meningsfulla på samma sätt som innehållet i utbytet mellan medlemmarna i nätverket. Den definierade uppsättningen personer kan vara grannar, släktingar eller en persons personliga nätverk. I boken presenterar författarna en grundlig genomgång av forskning kring barns utveckling där de både visar komplexiteten i samverkan mellan alla involverade system och också att samtliga system är stadda i utveckling. Det finns enligt författarna ingen fast punkt att ställa barnets utveckling mot, allt är stätt i utveckling, mer eller mindre snabb.

I den ovannämnda boken presenteras forskning som visar samband mellan ett dåligt fungerande nätverk och psykisk sjukdom. Den amerikanske psykiatern Mansell Pattison har i en undersökning om nätverk och psykisk sjukdom beskrivit normala, neurotiska och psykotiska nätverkstyper genom att intervjua personer som han klassificerat som antingen friska, neurotiska eller psykotiska. Pattison kom fram till att nätverken för dessa olika typer av personer skilde sig markant åt. Det normala nätverket bestod av 22-25 personer och det fanns regelbunden och positiv kontakt mellan de flesta personer som ingick i nätverket. Det neurotiska nätverket bestod av ca 15 personer som man träffade sällan eller inte överhuvudtaget. Det psykotiska nätverket bestod av ca 10 till 12 personer och alla kände alla men relationerna var negativa eller ambivalenta och mycket asymmetriska, dvs. i hög grad icke-ömsesidiga. I Klefbecks och Ogdens bok presenteras även Lennart Svedhems forskning. Han har undersökt sambanden mellan socialt nätverk och beteendeproblem i skolan hos elever mellan 11-13 år. Svedhem kom bland annat fram till att ett splittrat socialt nätverk ökar risken

för problematiskt uppförande i skolan. Det finns även forskning som visar nätverkets betydelse för hälsan. Socialmedicinforskaren Lars Iversen menar att sammanhangen mellan nätverk och hälsa kan förklaras utifrån flera olika mekanismer i nätverket som griper in i varandra. Iversen menar att nätverket påverkar sårbarheten och motståndskraften hos människor. Nätverket påverkar även möjligheterna att klara belastningar. Han menar vidare att nätverket påverkar en persons livsstil. För vidare läsning hänvisar vi till Klefbeck och Ogdens bok. Boken är för övrigt kurslitteratur och är med andra ord akademisk litteratur, vilket ger en viss kvalitetsgaranti.

2.3.4 Tvärkulturella möten

Författare: Carl Martin Allwood och Elsie C Franzén (red.) (2000)

Vi har använt oss av den här boken, vilken är kurslitteratur, i analysen av delar av vår empiri. I den här boken belyser författarna utifrån en rad teman vad det innebär att leva i en ny kultur. Särskild uppmärksamhet får kontakten med myndigheter och olika behandlande institutioner. Åke Sanders kapitel fokuserar på religionens betydelse för invandrare i Sverige. Erik Olsson beskriver i sitt kapitel situationen för äldre invandrare och han kommer fram till den slutsatsen att det är viktigt för äldre personer, såväl som för yngre, att få möjligheten att ha tillgång till ett socialt nätverk som man trivs med, dvs. att finna en roll i en social gemenskap.

2.3.5 Övrig litteratur

Böckerna *Nätverksterapi* av Lennart Svedhem (red.) (1985) och *Utvecklingsekologi* av Bengt-Erik Andersson (1986) beskriver teorierna social nätverksteori respektive utvecklingsekologisk teori. Böckerna kompletterar Klefbeck och Ogdens bok som vi presenterat ovan (se 2.3.3) eftersom de beskriver olika delar av teorierna mer grundligt.

Anna-Greta Heymans bok *Invanda kulturer och invandrarkulturer* kompletterar Allwood och Franzéns ovan nämnd bok (se 2.3.4) då även denna bok belyser vad det innebär att leva i en ny kultur. Denna bok är förvisso inte ny, är utgiven 1990, men vi anser att Heymans åsikter om invandrades situation fortfarande är relevanta.

I Finnur Magnussons bok *Etniska relationer i vård och omsorg*, från 2002, har vi i vår analys använt oss av Ulla Bohlin's forskning om invandrade föräldrar till barn med funktionshinder.

3 Redovisning av empiri och analys

3.1 Nätverkskartan

Här följer en kort presentation av respondenterna och en kort beskrivning av deras nätverkskartor. En av kvinnornas nätverkskarta presenterar vi som bilaga (se bilaga 4). Respondenternas namn har fingerats. För att underlätta för läsaren så börjar de fingerade namnen på samma bokstav som respondenternas respektive hemland. Personerna i nätverket presenteras i ordning av närhet dvs. den personen som står respondenten närmast i varje sektor står först i redovisning av varje sektor. Med symboliska personer menar vi de som inte bor i Sverige och de som inte är i livet.

Asha är 37 år och kommer från Angola. Hon kom till Sverige 1987 eftersom hon var förföljd på grund av sin religiösa tro. Hon är gift och har två barn. Hon bor med sin familj i en hyreslägenhet i ett invandrartätt område i en mindre svensk stad. Asha jobbar som lokalvårdare på heltid.

Familj: två barn (dotter 14 år, son 11 år) samt make.

Släkt i Sverige: nej. **I Hemlandet:** föräldrar, två systrar. **Annat land:** bror, svägerska*.

Betydelsefull person som ej är i livet: svärfar.

Vänner: svägerska*, en kvinna (svensk)**, en kvinna (svensk)**, fem kvinnor (svenskor)**, en kvinna (afrikan) och två gifta par (afrikaner).

Grannar: två kvinnor (afrikaner).

Skola: barnens lärare.

Andra: mamma till sonens kompis.

Arbetskamrater: en kvinna (bosnisk).

Myndigheter: ingen kontakt.

Förening: nej.

Religiöst samfund: en kvinna (svensk)**, en kvinna (svensk)**, fem kvinnor (svenskor)**

Totalt: 28 personer av vilka 7 är symboliska. Totalt: 21 i Sverige.

Upplever stöd av: make, släktingar i hemlandet och i annat land, vänner (även med i religiöst samfund) och grannar.

Kontakt: familjen känner alla, vänner känner grannar, grannar känner personer i nätverkssektorn ”andra”.

* Svägerskan är med bland släkten och är även närmaste vän.

**Ashas sju vänner är samma som medlemmarna i Ashas religiösa samfund.

Belma är 42 år och kommer från Bosnien. Hon kom till Sverige 1995 på grund av kriget. Hon är ensamstående och har två barn. Hennes före detta make bor kvar i Bosnien. Hon bor med sin familj i en bostadsrätt på ett invandratömråde i en svensk storstad. Belma jobbar som timanställd lokalvårdare.

Familj: två barn (son 17 år, dotter 8 år).

Släkt i Sverige: mamma, syster, bror. **I Hemlandet:** nej.

Betydelsefull person som ej är i livet: ingen

Vänner: en kvinna (bosnisk)*, en kvinna (bosnisk).

Grannar: en kvinna (bosnisk)*, en kvinna (svensk).

Skola: barnens lärare

Andra: ledare för barnens danslektioner (bosnisk)*.

Arbetskamrater: inga fasta kontakter.

Myndigheter: arbetsförmedlare, handläggare på Försäkringskassan, socialsekreterare.

Förening: medlem i en förening. Kontakt med en kvinna (bosnisk)*.

Religiöst samfund: nej. Är muslim men ej aktiv. Tror på Gud.

Totalt: 13 personer.

Upplever stöd av: vänner, grannar, nätverkssektorn "andra".

Kontakt: familj känner alla utom myndigheter, släkt känner vänner och grannar.

*En och samma person är närmaste vän, närmaste granne, barnens danslärare och närmaste kontakt inom föreningen.

Benita är 39 år gammal och kommer från Bosnien. Hon kom till Sverige 1993 på grund av kriget. Hon är gift och har två barn. Hon bor med sin familj i en bostadsrätt på ett invandratömråde i en svensk storstad. Benita har en anställning genom arbetsförmedlingen med lönebidrag.

Familj: två barn (son 19 år, son 13 år) och make.

Släkt i Sverige: föräldrar, farbror, farbror, morbror. **I Hemlandet:** ja. **Annat land:** två syskonbarn.

Betydelsefull person som ej är i livet: syster.

Vänner: en familj på fyra personer (bosnier), fyra gifta par (bosnier).

Grannar: en kvinna (bosnisk).

Skola: barnens lärare

Andra: föräldrar till yngsta dotterns kompisar, barnens bordtennistränare.

Arbetskamrater: en kvinna (bosnisk), två män (bosnier)

Myndigheter: arbetsförmedlare, handläggare på försäkringskassan.

Förening: medlem i en förening, inga nära kontakter.

Religiöst samfund: nej. Är muslim men ej aktiv. Tro på en högre makt.

Totalt: 33 av vilka 3 är symboliska. Totalt: 30 i Sverige.

Upplever stöd av: maken, släkten i Sverige, vänner, grannar, förening, arbetskamrater, myndigheter.

Kontakt: familjen känner alla utom myndigheter, släkt känner vänner och grannar och arbetskamrater, vänner känner grannar och arbetskamrater.

Blerina är 37 år gammal och kommer från Bosnien. Hon kom till Sverige 1993 på grund av kriget. Hon är gift och har två barn. Hon bor med sin familj i en bostadsrätt. Hon har en tillsvidare anställning inom industrin.

Familj: två barn (dotter 16 år, dotter 13 år) och make.

Släkt i Sverige: bror, svägerska*, föräldrar, svärmor. **Annat land:** syster, svåger.

Betydelsefull person som ej är i livet: mormor och morfar.

Vänner: svägerska*, tre gifta par (bosnier).

Grannar: ett gift par (bosnier).

Andra: inga nära kontakter.

Skola: barnens lärare.

Arbetskamrater: sju män (olika nationaliteter).

Myndigheter: arbetsförmedlare, handläggare på försäkringskassan.

Förening: medlem i en förening. Inga nära kontakter.

Religiöst samfund: ja, hon är muslim. Gud står henne nära.

Totalt: 30 varav 4 symboliska. Totalt: 26 i Sverige.

Upplever stöd av: maken och släkten.

Kontakt: familj, släktingar, vänner, grannar och arbetskamrater känner alla varandra.

* Svägerska med bland släkt och är även närmaste vän.

Carolina är 39 år och kommer från Chile. Hon kom till Sverige 1984 på grund av politiska skäl. Hon är gift och har två barn. Hon bor med sin familj i en hyreslägenhet i ett relativt invandrantätt område i en svensk storstad. Carolina är undersköterska och jobbar inom hemtjänsten.

Familj: två barn (son 14 år, son 9 år) och make.

Släkt i Sverige: bror, svärföräldrar, svägerska, svågrar, svägerska. **I Hemlandet:** bror, svägerska, två syskonbarn. **Annat land:** brorsdotter.

Betydelsefull person som ej är i livet: pappa.

Vänner i Sverige: en kvinna (chilensk) och två gifta par (latinamerikaner). **I Hemlandet:** en kvinna.

Grannar: ett gift par (chilenare).

Skola: barnens lärare.

Andra: förälder till yngste sonens bästa kompis.

Arbetskamrater: en kvinna (svensk).

Myndigheter: inga kontakter.

Förening: nej.

Religiöst samfund: nej.

Totalt: 27 varav symboliska 6. Totalt: 21 i Sverige.

Upplever stöd av: maken, släkten och vänner.

Kontakt: familj känner alla utom arbetskamrat, vänner känner grannar.

Ilahe är 33 år gammal och kommer från Iran. Hon kom till Sverige 1988 på grund av politiska skäl. Hon är gift och har en son. Hon bor med sin familj i en hyreslägenhet i ett relativt invandrartätt område i en svensk storstad. Ilahe är långtidsarbetslös och har för tillfället en praktikplats genom arbetsförmedlingen utan ersättning.

Familj: make och sonen som är 5 år står lika nära. Sonen har särskilda behov.

Släkt i Sverige: pappa och pappans fru. **I Hemlandet:** mamma. **Annat land:** bror.

Betydelsefull person som ej är i livet: ingen.

Vänner: en kvinna (iranier)* som även är ledsagerska åt sonen, en kvinna (iranier).

Grannar: ingen kontakt

Skola/förskola: Sonens assistent på dagis, en annan kvinna på sonens dagis.

Andra: Ilahes psykolog, sonens specialpedagog, sonens psykolog, kurator på barnhabiliteringen, sonens sjukgymnast.

Arbetskamrater: en man (iranier), en man (iranier).

Myndigheter: sonens ledsagerska*, handläggare på kommunens vård och omsorgsenhet, handläggare på försäkringskassan, arbetsförmedlare.

Förening: ja, en men inga nära kontakter.

Religiöst samfund: nej.

Totalt: 20 varav 2 är symboliska. Totalt: 18 i Sverige.

Upplever stöd av: maken, släkten, vän/ledsagare, nätverkssektorn ”andra”.

Kontakt: familjen känner alla, släkt känner vänner, kontakt mellan förskola och nätverkssektorn ”andra”.

*Bästa väninnan är även sonens ledsagerska.

Ilam är 50 år gammal och kommer från Iran. Hon kom till Sverige 1987 eftersom hon var förföljd på grund av sina politiska åsikter. Ilam är gift och har två barn. En av sönerna är vuxen och bor inte hemma. Hon bor med sin familj i en bostadsrätt i centrum av en svensk storstad. Hon har ett vikariat.

Familj: två barn (son 17 år, son 28 år*), maken och vuxen styvdotter. **I Hemlandet:** en vuxen styvson.

Släkt i Sverige: Nej. **I Hemlandet:** mamma, syster, tre bröder och ett par kusiner.

Vänner: äldste sonen*, en kvinna (svensk), sex vänner via Internet (iranier), två gifta par (iranier).

Betydelsefull person som ej är i livet: pappa.

Grannar: inga nära kontakter.

Skola: dålig kontakt.

Andra: inga kontakter.

Arbetskamrater: en man (iranier) en kvinna (iranier).

Myndigheter: arbetsförmedlingen.

Förening: ja, medlem i tre föreningar.

Religiöst samfund: nej, men gud står henne nära.

Totalt: 27 varav 16 är symboliska. Totalt: 11 i Sverige.

Upplever stöd av: äldste sonen, maken, släkten, vänner, arbetskamrater.

Kontakt: familjen känner alla utom myndigheter. Vänner känner arbetskamrater.

*Äldsta sonen är även den vän som står henne närmast.

Pamela är 47 år gammal och kommer från Palestina. Hon kom till Sverige 1989 på grund av politiska skäl. Hon är gift och har fyra barn, ett av dem är vuxen och bor inte hemma. Hon bor med sin familj i en hyreslägenhet i ett relativt invandrartät område i en mindre svensk stad. Hon arbetar som tolk och som skribent.

Familj: fyra barn (son 20 år, dotter 15 år, dotter 14 år och son 10 år) och maken.

Släkt i Sverige: nej. **I Hemlandet:** tre systrar, två bröder.

Vänner: en kvinna (svensk), en präst (man, svensk)*, en kvinna (svensk), en kvinna (islänning)**. tre gifta par (palestinier).

Betydelsefull person som ej är i livet: mamma.

Grannar: ingen kontakt.

Skola/barnomsorg: barnens lärare.

Andra: föräldrarna till ena dotterns kompis (palestinier), föräldrar till andra dotterns kompis (svenskar).

Arbetskamrater: en kvinna (svensk), tre kvinnor (svenskor).

Myndigheter: ingen kontakt

Förening: ja, medlem i tre föreningar. Nära kontakt med en kvinna (Isländska)**.

Religiöst samfund: ja, är muslim. Inga nära kontakter. Har däremot kontakter i svenska kyrkan. En präst (man, svensk)* och hans fru. (svensk).

Totalt: 33 varav 6 är symboliska. Totalt: 27 i Sverige.

Upplever stöd av: maken, släkten, vänner, arbetskamrater.

Kontakt: familjen känner alla, vänner känner arbetskamrater.

* En och samma person.

**Både med bland vänner och i förening.

Nätverkskartan

De flesta kvinnornas nätverksskattor låg mellan 20-30 personer. En kvinna inkluderade endast 13 personer i sitt nätverk. Två kvinnor inkluderade 33 personer. Alla kvinnorna utom en hade symboliska personer med på sin nätverksskarta i form av släktingar och vänner utomlands. Hälften av kvinnorna hade en betydelsefull person som ej var i livet men som de menade påverkade deras nuvarande sätt att leva sina liv. I allas nätverksskattor var det positiv kontakt mellan olika nätverkssektorer och i de flesta fallen kände familjen nästan alla som ingick i kvinnornas nätverk.

3.1.1 Det primära nätverket (familj, släkt, vänner och grannar)

Familj

Alla kvinnorna är gifta utom en. Två av kvinnorna har vuxna barn som de har inkluderat i familjen även om dem inte bor hemma. Alla kvinnorna placerade sina barn närmast sig själva på nätverksskattan. Två av kvinnorna valde att ha mannen lika nära som barnen. I de andra fallen kom mannen närmast efter barnen.

Släkt

Mer än hälften av kvinnorna uppgav att de har släktingar i Sverige. Av dessa har alla tät kontakt med släktingarna. Alla kvinnorna utom en uppgav att de har praktisk och känslomässigt stöd av dessa släktingar. Samtliga ritade de släktingar som bor i Sverige närmare på sin nätverkskarta än de släktingar som bor kvar i hemlandet. En kvinna menade att hon inte får stöd av sina släktingar. Hon menade att hon inte får stöd eller hjälp från sina släktingar eftersom de har sina egna problem, hon menade att de behöver hjälp av henne, mest hennes mamma som är gammal och sjuk. Hon sa att släktingarna inte heller har tid att se till hennes barn. Hon uppgav att hon inte är missnöjd med detta. Hon uttryckte sig så här: *”Jag vill klara mig utan hjälp av släktingar och vänner. Jag vill bara hjälpa mina barn, jag tycker mycket om mina barn, jag vill jobba för att de ska ha det bra, det är allt, ensam.”* (Belma)

Tre av kvinnorna uppgav att de inte har släktingar i Sverige men alla tre menade att de håller kontakt med släktingarna i hemlandet. Två av dem uppgav att de får känslomässigt stöd av släktingar i hemlandet. De placerades nära dem på nätverkskartan.

Vänner

Alla kvinnorna uppgav att de har vänner i Sverige. Alla uppgav att de har en nära vän. De flesta kvinnorna sade att de umgås mest med landsmän. Tre kvinnor uppgav att de umgås mer med svenska vänner och i två av dessa fall är samma vänner även med i en annan nätverksektor såsom religiöst samfund eller arbete. En av kvinnorna uppgav att hon hellre umgås med landsmän på grund av språket. Hon uttryckte sig så här:

”Jag har bara utländska vänner, jag har ingen svensk vän, alltså vän som man kan kalla för vän. Jag känner många, jag har bekanta men det är inte samma sak. Det är därför att när jag är hemma eller när jag vill umgås med någon så vill jag slappna av och vad innebär det? För mig betyder det att när jag vill ha roligt eller när vill jag slappna av så vill jag tala på mitt eget språk. Det är inte så att jag inte kan komma överens med dem utan jag vill inte ha den stressen att behöva tänka på vad jag ska säga och grammatiken och allt vad detta innebär.” (Carolina)

Två av kvinnorna uppgav att de umgås med landsmän men menade att de inte alls står dem nära, om anledningen till detta sade en kvinna: *”Jag vill slippa vara ensam, jag vill vara social, jag vill inte isolera mig själv.”* (Ilam) Denna kvinna menade att hon umgås med dessa landsmän även om hon inte har mycket gemensamt med dem eftersom hon är rädd för att bli

isolerad. En annan kvinna sade: *"Man behöver prata sitt språk ibland."* (Pamela) Denna kvinna menade att hon och hennes familj har kontakt med landsmän som inte står dem nära eftersom det är ett sätt att bevara deras språk och deras kultur.

Grannar

De flesta kvinnorna uppgav att de har lite eller ingen relation till sina grannar. I de flesta fall då man uppgav att man umgås med grannarna är dessa landsmän eller andra invandrare. Vissa av kvinnorna uttryckte en viss besvikelse över den bristande kontakten med grannar och jämförde den med förhållanden grannar emellan som rådde i deras hemland. En kvinna uttryckte sig så här: *"Det är svårt, jag har kontakt med några men här i Sverige är det inte samma sak."* (Asha) En annan kvinna förde ett liknande resonemang: *"Vi hälsar på varandra, inget mer. I mitt land är det annorlunda, alla känner alla. När vi har fest bjuder vi dem. Här kan man inte, jag vet inte varför"* (Ilahe). En tredje kvinna sade:

"Om man tappar en nyckel till tvättstugan kan man ta kontakt men inte mer. Min mamma brukade säga till mig att min granne som är nära är bättre än till exempel min bror som är långt ifrån mig. Så nära kan de vara, här är det inte så och det känns inte som att de bryr sig om att ha en lite starkare relation." (Pamela.)

Dessa och flera av de andra kvinnorna menade att i deras hemländer är det vanligare med en tät kontakt med grannar och att grannarna ofta utgör en viktig del av det sociala nätverket.

3.1.2 Sammanfattning och analys av nätverkskartan och av det primära nätverket.

De flesta kvinnorna hade nätverkskartor som låg mellan 20 och 30 personer. Två av kvinnorna inkluderade 33 personer i sitt nätverk. En kvinna inkluderade endast 13 personer i sitt nätverk. I alla kvinnornas nätverkskartor var det regelbunden kontakt mellan flera olika nätverkssektorer. I Pattisons undersökning definierar han hur ett normalt nätverk ser ut och hur kontakten är mellan de olika delarna. Enligt Pattison anses normala nätverkskartor bestå av 22-25 personer. Det finns regelbunden kontakt med de flesta av dessa människor. Kontakterna är positiva och relationerna är tvåsidiga (Pattison enligt Klefbeck & Ogden 1996 s.100).

Två kvinnor har vuxna barn som de inkluderade i familjen även om de inte längre bor hemma. Flera av kvinnorna har släktingar i Sverige och av dessa har de flesta regelbunden och tät kontakt med släkten. Enligt Klefbeck och Ogden är släkten speciell därför att den står för stabiliteten i nätverket. De menar att detta gäller speciellt ursprungsfamiljen. Man kan aldrig

lämna släkten, även om man kommer i konflikt med den. De menar vidare att i många av de kulturer vi kommer i kontakt med genom invandringen till våra länder, har släkten en ännu starkare och mer levande roll i vardagslivet, och gränsen mellan familj och övrig släkt är svår att se (Klefbeck & Ogden 1996 s. 150).

Bland de intervjuade kvinnorna är släkten i hemlandet i många fall en viktig källa av känslomässigt stöd. Olsson menar att för invandrare som väljer att bo i Sverige handlar det inte nödvändigtvis om att avstå från kontakter med hemlandet eller med släktingar och vänner som bor i andra delar av världen. Han menar vidare att det finns goda möjligheter att upprätthålla vissa kontakter med hemlandets sociala sammanhang. Exempelvis gör många invandrare, från Latinamerika och Mellanöstern, längre resor till sina hemländer. Internationella brevframsändelser är numera framme på ett par dagar, man kan utnyttja datorkommunikation och telefonsamtalen är inte längre så kostsamma. Exempelvis till Chile kan man ringa för ca två kronor/minut (Olsson 2000 s.275).

Alla de intervjuade kvinnorna uppgav att de har en nära vän. De flesta uppgav att de umgås mest med landsmän. I undersökningen som presenteras i rapporten *Mångfald och ursprung* av Statens Invandrarverk uppgav ca 35 % av de utomeuropeiska invandrarna och 20 % av invandrarna från de övriga europeiska länderna att de inte hade en nära vän (Statens Invandrarverk 1997 s.110-111). I Socialstyrelsens undersökning av olika invandrargruppers sociala förhållanden kom man fram till att endast 68 % av de intervjuade i de olika grupperna hade en nära vän vilket skiljer sig från resultatet i vår intervju. De kom även fram till att många av de intervjuade i de olika grupperna umgicks mest med landsmän i likhet med våra resultat. Enligt socialstyrelsens rapport underlättas invandrares sociala förankring när invandrare och svenskar arbetar, bor eller umgås med varandra. Att umgås med både svenskar och invandrare kan även vara en tillgång och styrka. De kan bli bättre på svenska samtidigt som de behåller sitt eget språk (SoS-rapport 1999:9 s.187-188).

De flesta av de intervjuade kvinnorna bor i flerfamiljehus på invandrartäta bostadsområden. De flesta av kvinnorna uppgav att de har lite eller ingen kontakt med sina grannar. I de flesta fallen där man har kontakt med grannarna är dessa landsmän eller andra invandrare. Vi hittade andra undersökningar som visade liknande resultat. I undersökningen som presenteras i rapporten *Mångfald och ursprung* av Statens Invandrarverk uppgav 58 % bland samtliga utlandsfödda att de inte hade några grannkontakter. Bland de utomeuropeiska

invandrarkvinnorna var det ca 70 % som inte hade några grannkontakter, bland invandrarkvinnorna från övriga Europa var det ca 57 % som saknade grannkontakter (Statens Invandrarverk 1997 s.110-111). Enligt socialstyrelsens undersökning har invandrare generellt sett mindre frekventa kontakter med sina grannar än befolkningen i övrigt. I rapporten menar man att detta kan bero på att invandrare oftare än infödda svenskar bor i storstadsregioner och i flerfamiljehus där grannkontakter generellt sett är mindre utvecklade än i småhusområden (SoS-rapport 1999:9 s.179).

3.1.3 Det sekundära nätverket (arbetskamrater, skola/barnomsorg, "andra" (föräldrar till barnens kompisar, fritidsledare, kurator mm.), förening och religiöst samfund)

Arbetskamrater

De flesta av de intervjuade kvinnorna har någon form av sysselsättning men i många fall rör det sig om praktikplats, tillfälligt jobb eller vikariat. Alla kvinnorna uppgav att de har kontakt med sina arbetskamrater på arbetstid, ett fåtal uppgav att de umgås även med någon arbetskamrat på fritiden. I nästan alla fall är den närmare kontakten med någon som inte är svensk. En kvinna, Blerina, beskrev sina kontakter på arbetsplatsen och sade att hon har flera arbetskamrater. Denna kvinna uppgav att hon har jättebra kontakt med samtliga arbetskamrater, vilka är 6 - 7 män med olika nationalitet, bl.a. svenskar. Hon sade: *"Jag skojar med dem men jag berättar inte något om mitt privatliv för dem."* Denna kvinna uppgav att hon inte umgås med arbetskamraterna på fritiden.

En kvinna menade att hon inte vill ha närmare kontakt med sina arbetskamrater. Hon uttryckte sig så här: *"Jag kommer bra överens med dem men det är ingenting att man umgås privat /.../ jag vill inte ha den privata kontakten. Hade jag velat ha det så hade jag kunnat få det, men jag vill inte."* (Carolina)

Skola/Barnomsorg (lärare, kurator, skolsköterska mm)

De flesta kvinnorna uppgav att de inte har mycket kontakt med barnens lärare eftersom det inte fanns behov. En kvinna uttryckte sig så här: *"De kallar till utvecklingssamtal och det är den enda kontakten jag har. Jag är medveten om att det finns kurator, psykolog och andra på skolan och att man kan ringa till dem, men jag har aldrig haft behov"* (Carolina). En av kvinnorna berättade att sonen hade haft behov av vägledning av kuratorn och av syokonsulenten på sin skola men att han inte fick någon hjälp. Hon uppgav att hon är

missnöjd med kontakterna med skolan och menade att varken föräldrarna eller barnen får något stöd av personal på skolan när det behövs. Hon uttryckte sig så här: *Skolorna är den värsta miljön som finns nu för våra ungdomar, på det sättet att där finns nästan inga personer som de kan lita på och ha lite närmare kontakt med och som kan guideleda dem.*” (Ilam)

Endast en kvinna, Ilahe, uppgav att hon har mycket kontakt med personal på barnets dagis eftersom hennes barn har särskilda behov. Hon uppgav att för det mesta är hon nöjd med kontakterna.

Andra (föräldrar till barnens kompisar, fritidsledare, kurator mm.)

Flera av kvinnorna har kontakt med föräldrarna till barnens kompisar. Flera av dessa har kontakt endast med det yngsta barnets kompisars föräldrar. Kontakten med andra tonårsföräldrar är mindre vanlig. En kvinna sade att tonårssonen aldrig tar hem sina kompisar. Hon uttryckte sig så här: *”Han har sina aktiviteter men han bjuder inte in någon.”* (Carolina) En Kvinna, Ilam, menade att ungdomarna inte vill att föräldrarna ska lägga sig i deras sociala relationer, hon uppgav att hon ser detta som en konsekvens av en attitydförändring i samhället, där mer ansvar läggs på ungdomar, trots att de inte är mogna för det. Hon anser att föräldrarollen har bleknat i samhället och att föräldrapositionen är mindre värd i ungdomars ögon.

En kvinna uppgav att hon tycker att det är svårare att ha kontakt med svenska föräldrar än med andra invandrarföräldrar. Hon uttryckte sig så här:

”Jag vet inte, det är kanske dumt men man kommer från ett helt annat land, så det är svårare för mig att ha kontakt med svenska föräldrar än med andra invandrarföräldrar. Det är inte svårt att ringa till dem, det som är svårt, det är att det finns saker som jag inte vill att mina flickor gör, men som kanske är helt okej för svenskarna, men annars har vi jättebra kontakt.” (Blerina)

En kvinna, Ilahe, uppgav att hon har många kontakter med personer i nätverkssektorn ”andra” eftersom sonen har särskilda behov. På hennes nätverkskarta var det fler kontakter med det sekundära nätverket än med det primära. Hon har, förutom kontakt med egen psykolog, kontakt med sonens specialpedagog, barnpsykolog, sjukgymnast och kurator på barnhabiliteringen. Hon uppgav att hon får mest stöd av sin psykolog och av sonens specialpedagog. Om sonens specialpedagog berättade hon: *”Jag får jättemycket stöd av*

henne, hon är bäst, när hon kommer till oss så blir det glädje. Min son börjar klappa i händerna och blir väldigt glad.” Samma kvinna uppgav att hon inte är lika nöjd med kontakten med barnpsykologen, kuratorn och sjukgymnasten. Hon menade att dessa kan vara svåra att få tag på med kort varsel och att när hon ringer till dem kan det ta flera dagar innan de ringer upp henne. Hon sade: *”Det dröjer många dagar innan de hör av sig och jag känner mig så hjälplös.”*

Myndigheter

Tre av de intervjuade kvinnorna har ingen regelbunden kontakt med någon myndighet. Resten har regelbunden kontakt med en eller flera myndigheter. En kvinna, Ilam, menade att erfarenheterna av kontakterna är blandade och att det beror mycket på vem man träffar. En kvinna, Benita, uppgav att hennes kontakter är positiva. Tre menade att kontakterna med myndigheterna är negativa även om en av dessa menade att det har fungerat bättre den sista tiden. En av kvinnorna som är missnöjd med sina kontakter med myndigheter uttryckte sig så här: *”Det är mycket svårt för en kvinna som bor ensam med ett, två eller tre barn, pga. att det finns ingen respekt från socialen, arbetsförmedlingen eller A-kassan. Det finns ingen respekt från försäkringskassan heller.”* (Belma) Denna kvinna menade att hon upplever att hon blir illa bemött hos flera myndigheter eftersom hon är ensamstående. En annan kvinna uttryckte sig så här: *”Väldigt dålig kontakt, det är alltså inte bara jag som har dålig kontakt med dem. Arbetsförmedlingen, de har aldrig hittat jobb åt mig. Försäkringskassan det är samma sak, man måste ringa flera gånger till dem.”* (Blerina) Denna kvinna fokuserade på brister i effektiviteten och tillgängligheten hos de myndigheter som hon har regelbunden kontakt med.

En kvinna, Ilahe, uppgav att hon har åtskilliga kontakter med olika myndigheter både för sin egen del och för sonen som har särskilda behov. Hon uppgav att hon är nöjd med kontakterna med kommunens Vård och omsorgsenhet genom vilken sonen erhåller ledsagerska. Hon uppgav däremot att hon är mycket missnöjd med andra myndigheter. Hon uttryckte sig så här: *”Jag vill ha stöd från fler myndigheter. Jag är långtidsarbetslös. Jag har varit hemma hela tiden som en fånge. Jag har också blivit sjuk och träffar psykolog. Jag måste komma ut. Ett barn med särskilda behov behöver en mamma som är frisk.”*

Förening

Alla kvinnorna utom två uppgav att de är medlemmar i en förening. De flesta uppgav dock att de inte umgås privat med andra medlemmar i föreningen. Många menade att föreningen är mer ett ställe dit man går för att träffa landsmän, mest vid fester och andra evenemang.

En kvinna som uppgav att hon är mycket aktiv i en förening och som håller i aktiviteter för barnen poängterade vikten av att hennes barn deltar i de olika aktiviteterna. Hon menade att det är bättre att barnen är sysselsatta i föreningen än att de *"springer på gatan"*. (Benita) Hon menade vidare att föreningen är viktig för att barnen ska ta del av kulturen.

En av kvinnorna uppgav att hon är ordförande i en kvinno förening för arabiska kvinnor och hon menade att det inte alltid är lätt att få kvinnorna att komma till föreningen annat än vid fester. Om anledningen till detta sa hon:

"Ibland finns det många barriärer och det beror på okunnighet, t.ex. att vi har olika religioner, olika riktningar så det är den gamla skivan som de har med sig hemifrån som styr deras sätt att tänka och det kan stå i vägen trots att föreningen bara är till för att vi skall umgås med varandra och ha bra sociala relationer." (Pamela)

Denna kvinna menade att i grupper som har ett gemensamt språk kan det ändå finnas kulturella och religiösa skillnader som försvårar umgänget.

Religiöst samfund

Endast ett fåtal av kvinnorna definierade sig själva som aktiva inom ett specifikt religiöst samfund. Vissa av kvinnorna definierade sig själva som ej aktiva muslimer. Alla dessa uppgav dock att de har någon form av tro på Gud eller på en högre makt och att denna tro är en viktig del i deras liv. En kvinna uttryckte sig så här:

"Gud är hela tiden i huvudet, om man gör någonting bra, så säger man, Gud ska belöna mig en dag. Gud är med i allt man gör. Om någon är dum mot mig, så försöker jag att vara snäll mot denna person och säger ja, Gud vet vem han är. Så det är nästan varje dag, man tänker på Gud. Jag ber Gud hela tiden att visa mina barn rätt väg i livet. Varje gång när jag pratar med någon eller när vi är på jobbet, så skojar vi om vad man önskar sig, jag säger, först och främst, hälsa till familjen sen att Gud visar rätt väg till mina barn, så det är nästan varje dag man tänker, tänker och tänker, det kommer automatiskt." (Blerina)

Endast två kvinnor har regelbundna kontakter med personer inom ett religiöst samfund. En av kvinnorna som är medlem i ett religiöst samfund upplever att hon får mycket stöd av alla dessa personer. *"Vi hjälper varandra."* (Asha)

3.1.4 Sammanfattning och analys av det sekundära nätverket

De flesta av de intervjuade kvinnorna har någon form av sysselsättning men flera av dem har ingen riktig anställning. Alla de intervjuade kvinnorna uppgav att de har god kontakt med sina arbetskamrater på arbetstid men få uppgav att de har kontakt med sina arbetskamrater på fritiden. I undersökningen som presenteras i rapporten *Mångfald och ursprung* av Statens invandrarverk kom man fram till att nästan hälften av dem som är anställda och som har arbetskamrater brukar träffa och umgås med dessa mindre än en gång i kvartalet utanför arbetet. Detta är något vanligare bland män än bland kvinnor. Invandrarna som kollektiv skiljer sig inte så mycket från hela befolkningen. Andelen bland samtliga utlandsfödda ligger 2 procentenheter över jämnåriga i befolkningen. Detta är en skillnad som helt kan tillskrivas kvinnorna (+ 5 procentenheter). Man påpekar även i denna rapport att andelen som överhuvudtaget har en anställning är lägre bland invandrarna (Statens Invandrarverk 1997 s. 110). Flera av kvinnorna som deltog i vår studie har korta och tillfälliga anställningar som ofta inte skapar chanser för några längre och djupare kontakter på arbetsplatsen detta kan tänkas vara en orsak till att de verkar ha ganska ytliga kontakter med sina arbetskamrater.

Flera av de intervjuade kvinnorna uppgav att de känner och har kontakt med vissa av barnens kompisars föräldrar. I de familjer där det finns två barn är det vanligare att man endast har kontakt med det yngsta barnets kompisars föräldrar. Två av kvinnorna uppgav att de har ingen kontakt med föräldrar till barnens kompisar.

Flertalet av de intervjuade kvinnorna uppgav att de har få kontakter med skolan och alla dessa menade att det är så eftersom det inte finns behov. Endast en av kvinnorna uppgav att hon är väldigt missnöjd med kontakten med skolan. Bronfenbrenner menar att ju mer kontakt och kommunikation det finns mellan de olika sammanhangen i barnets liv, till exempel mellan skola och familj, desto bättre brukar det vara för barnet. Därför är det också bra för barnet att föräldrar och lärare känner varandra och träffas i olika sammanhang. Bronfenbrenner menar att en sådan kontakt är viktigast för små barn och för minoritetsgrupper. Anledningen till att det är viktigt för minoritetsgrupper är att föräldrar kan ha svårt att hitta ett gemensamt språk med barnets lärare eller andra i skolan. När det gäller skolresultat, hävdar Bronfenbrenner att det betyder mindre hur undervisningen bedrivs än att det finns en aktiv kontakt mellan hem och skola (Bronfenbrenner enligt Klefbeck & Ogden 1996 s.87).

Fem av de intervjuade kvinnorna uppgav att de har regelbunden kontakt med någon myndighet. Ett par av dessa kvinnor är missnöjda med kontakten. Enligt Allwood och Franzén kan språksvårigheter, inklusive pragmatiska aspekter av språket, såsom hur man övertygar en svensk tjänsteman om rimligheten i sitt eget synsätt eller vikten i sitt ärende, skapa svårigheter för invandraren i kontakten med olika samhälliga institutioner. De menar vidare att för stressad personal, t ex inom social- och vårdsektorn, kan språklig förbistring utmana tålamodet. Skillnader i värderingar och utgångspunkter bidrar ofta till svårigheterna att åstadkomma ett konstruktivt kommunikationsresultat (Allwood & Franzén 2000 s.32).

En av kvinnorna har få kontakter med det primära nätverket. Hon har däremot många kontakter med personer i nätverkssektorn "andra" på grund av barnets särskilda behov. Hon har även många kontakter med olika myndigheter och hon uppgav att hon ofta känner att hon inte får den hjälp som hon behöver. Klefbeck och Ogden menar att professionella mer eller mindre ingår i personliga nätverk. De menar vidare att ju mer det primära nätverket eller umgängeskretsen har dragit sig tillbaka, desto mer inflytande får det sekundära nätverket. De menar att i många utsatta familjers nätverkskartor utgör myndighetspersonerna en mycket stor del av kartan och att detta för med sig en stor del av osäkerhet i kontakten. Kontakten kan definieras som osäker eftersom tjänstemän går hem klockan fem, de går inte att få tag på under helgerna, de tar semester, de kan byta arbete eller de kan få andra arbetsuppgifter (Klefbeck & Ogden 1996 s. 86, 152)

Flera av kvinnorna uppgav att de är medlemmar i en eller flera föreningar men även om föreningsmedlemskap är vanlig är den, enligt de flesta kvinnorna, ingen speciell källa för privata kontakter. Medlemskap i religiöst samfund är inte så vanlig men betydelsefull i de fallen där man är medlem. Vissa av kvinnorna definierade sig själva som ej aktiva muslimer. Alla dessa uppgav att de har någon form av tro på Gud eller på en högre makt och att denna tro är en viktig del i deras liv. Sander menar att religionen spelar en betydlig större roll i många invandrares liv, både t.ex. kristna och muslimer, än vad de gör för infödda svenskar. Enligt Sander är religion även ett större inslag i många invandrares vardag än vad som är fallet för de flesta svenskar. Han menar att av de ca 300 000 människor med bakgrund i islamisk kulturell och religiös tradition som bor i Sverige är ungefär en tredjedel aktivt utövande och även de flesta övriga är påverkade och berörda av Islam (Sander 2000 s.31, 36). Det finns forskning som visar att föreningar och religiösa samfund är mikrosystem som är viktiga för många (Klefbeck & Ogden 1996 s.151).

3.1.5 Sammanfattning och analys över informanternas upplevelse av nätverket

Vi ställde följande frågor till informanterna:

- *”Är du nöjd/missnöjd med ditt nuvarande nätverk?”*
- *”Önskar du att det skulle se annorlunda ut?”*
- *”Tror du att ditt nätverk skulle se annorlunda ut om du och din familj bott kvar i ditt ursprungsland?”*

Alla våra intervjuade kvinnor var nöjda med sitt nuvarande sociala nätverk. Vissa menade dock att de inte alltid känner sig nöjda av olika skäl. En kvinna som inte kände sig helt nöjd med sitt nätverk sade: *”Jag är nöjd med mitt nätverk men en mamma som har ett handikappat barn kan inte vara hundra procent nöjd eftersom barnet har så många särskilda behov.”*

(Ilahe) Denna kvinna menade att hon ibland känner att hennes nätverk inte orkar ge tillräckligt stöd till henne och hennes son.

En del av kvinnorna uttryckte vikten av att ha ett fungerande nätverk ur hälsosynpunkt. Olika forskare rapporterar ett samband mellan brist på socialt stöd eller fungerande nätverk och sjuklighet i en rad sjukdomar av helt olika karaktär. Sådana samband har t.ex. beskrivits för högt blodtryck, hjärnblödning, depression och schizofreni (Cassel 1974 enligt Svedhem 1985, Aneshensel & Stone 1982 enligt Svedhem 1985, Tolsdorf 1976 enligt Svedhem 1985 s.87-88). Socialt stöd, menar flera olika forskare, har en skyddande effekt och bidrar till en gynnsam sjukdomsutveckling när det gäller många olika sjukdomstillstånd (Broadhead m.fl. 1983 enligt Svedhem 1985 s.88). Forskning har även visat att om individen utsätts för stress av olika slag, är chansen att undgå sjukdom större i närvaro av ett effektivt socialt stöd. Det sociala nätverket anses fungera som en buffert som lindrar effekterna av stressen (Broadhead m.fl. 1983 enligt Svedhem 1985, Caplan 1974 enligt Svedhem 1985, Cobb 1976 enligt Svedhem 1985 s.88). Forskaren Orth-Gomér menar att det är särskilt viktigt att ha någon att vända sig till vid en krissituation, eftersom trycket på kroppen minskar om individen har någon att öppna sig för (Orth-Gomér 1984 enligt Klefbeck & Ogden 1996 s.98).

Socialmedicinforskaren Lars Iversen menar att nätverket påverkar individens livsstil. Om det finns flera personer i nätverket som röker är risken större att individen själv börjar röka, samt om flera personer i individens nätverk motionerar är chansen större att även individen själv motionerar (Iversen 1990 enligt Klefbeck & Ogden 1996 s.96-97). En av kvinnorna som värdesätter sitt nätverk ur hälsosynpunkt sade: *”Jag känner mig mycket bättre när jag kommer*

till föreningen. Att lyssna på musik, skratta och prata med andra gör så att jag tycker att jag inte har ont i ryggen längre.” (Belma) Denna kvinnas ryggbesvär lindras i samvaron med personer i hennes nätverk. Kvinnans upplevelse överensstämmer med Svedhems teori om att socialt stöd har en skyddande effekt och bidrar till en gynnsam sjukdomsutveckling vid olika sjukdomstillstånd.

Några av kvinnorna uttryckte en önskan om att ha ett större nätverk då de ibland känner sig otrygga och ensamma samt i behov av stöd/resurser i större utsträckning än vad de har. I detta sammanhang berättade en kvinna, Ilam, att hennes arbete upphör till våren och hon känner oro inför detta då hon inte vet vilken sysselsättning hon kommer att ha efter det. Kvinnan sade att hon ser detta som en brist i hennes sociala nätverk. Hon menade att genom kontakterna i ett större nätverk hade hon haft lättare för att skaffa ett nytt jobb.

En kvinna önskade att hon hade en starkare relation till sina landsmän. Så här uttryckte sig denna kvinna: *”Vi har inte mycket gemensamt trots att vi kommer från samma land. Det beror på utbildning, tror jag, och rädsla ibland. När man ser någon som är så aktiv som jag så blir de rädda.”* (Pamela) Denna kvinnas upplevelse av att bl.a. olika utbildningsnivåer hindrar henne från att ha en starkare relation till landsmän delas av Svedhem. Han menar att människor från olika länder som har samma klasstillhörighet oftare tycks ha lättare att umgås med varandra än vad människor från samma land men med olika klasstillhörighet eller klassbakgrund har (Svedhem 1985 s.144).

Ungefär hälften av kvinnorna hade ingen önskan om att deras nätverk skulle se annorlunda ut. Ett par av dessa kvinnor menade att de hade haft tillgång till fler kontakter om de velat men att de föredrar ett ”mindre” nätverk. Bristen på tillit till andra människor gjorde sig synlig i en av kvinnornas berättelse. Denna kvinna uttryckte sig så här:

”Jag kan prata lätt med folk och får lätt kontakt med folk, men ändå håller jag mig lite undan /.../ men du vet människor ägnar sig åt skitsnack, om det går dåligt för en så är det andra som snackar. Jag vill undvika det. Det är kanske därför som jag drar mig undan”. (Blerina)

Med tanke på att denna kvinnas skäl till att komma till Sverige berodde på krig i hennes hemland kan vi tänka oss att hennes erfarenheter har orsakat denna misstänksamhet. Att tvingas bli flykting har, enligt författaren Anna-Greta Heyman, oftast inneburit en lång process, vari kan ha ingått något av förtryck, förödmjukelser, ångestfyllda ”väntans-perioder”, beredskap för obehagligheter och konkreta skräckupplevelser. Heyman menar att uppbrott

från ens land alltid påverkar och förändrar, inte bara det yttre livet utan också människans livshållning. Har uppbrottet föranletts av grymheter menar samma författare att djupare spår, svårare skador blir konsekvensen för emigranten (Heyman 1990 s.38).

Majoriteten av kvinnorna ansåg att de tror att deras sociala nätverk skulle ha sett annorlunda ut om de bott kvar i sitt hemland. En kvinna sade:

”Man kan välja mer där, det är annat än att välja här. Här är man ibland tvungen att acceptera därför att man är social, man kan inte vara utan folk. Man accepterar folk som man inte är nöjd med ibland. Där kanske man kan välja mer, på det sättet kan det bli lite annorlunda.” (Pamela)

Denna kvinna menade att hennes nätverk hade sett annorlunda ut i hemlandet eftersom hon tror att hon då hade haft tillgång till fler personer att välja bland som skulle kunna ingå i hennes nätverk.

För de flesta av de kvinnor som tror att deras nätverk skulle sett annorlunda ut i deras respektive hemland hade detta taget sig uttryck i en tätare kontakt med framförallt grannar men även med släktingar, vilket, enligt kvinnorna, hade upplevts som positivt. Samma kvinnor tror även att nätverket hade innehållit fler vänskapsrelationer än vad det gör i dag. En av kvinnorna som tror att hennes nätverk sett annorlunda ut hade däremot haft en negativ syn på sitt nätverk om hon och hennes handikappade son bott i hemlandet. Denna kvinna sade:

”Här i Sverige har man rätt att leva ett bra liv även om man har ett handikappat barn. Man respekterar varandra. Inte i mitt land /.../ där får man inte så mycket stöd från psykolog, specialpedagog, dagis och andra resurser”. (Ilahe) Kvinnan menade att hon inte skulle få det stödet som hon idag erhåller från sitt nätverk om hon bott kvar i sitt hemland. I

intervjuundersökningen *Invandrade föräldrar till barn med funktionshinder* uppgav de flesta av respondenterna, när de jämförde situationen för deras barn i Sverige med situationen för barnet i hemlandet, att barnet skulle ha fått sämre möjligheter till vård, behandling och habilitering i hemlandet. De menade även att om barnet hade haft ett komplicerat funktionshinder så skulle det kanske inte ens ha överlevt. Många menade också att de attityder som möter handikappade individer är mer diskriminerande i hemlandet. Man skulle riskera att bli mer utsatt, nedvärderad och exkluderad (Bohlin 2002 s.139-140).

3.2 Föräldraskap

Vi har varit intresserade av att ta reda på hur invandramammors sociala nätverk påverkar deras föräldraskap. Nedan redovisar och analyserar vi svaren på våra standardiserade frågor som berör föräldraskap. Rubrikerna är valda efter de teman som vi tycker främst kännetecknar de svar som vi fick på dessa frågor.

3.2.1 Stöd i föräldraskapet

Vi ställde följande frågor till informanterna:

- *"Vem vänder du dig till om du känner att du behöver vägledning i ditt barns uppfostran?"*
- *"Vem vänder du dig till när du känner att du behöver avlastning, t. ex. barnpassning?"*
- *"Vem vänder du dig till när du behöver prata av dig vid t ex problem med barnet?"*

Alla kvinnorna sade att de har någon att vända sig till när de behöver vägledning i sitt barns uppfostran. Personerna de då vänder sig till är maken, vuxna/halvvuxna söner, andra släktingar, vänner och grannar. En kvinna, Asha, berättade att hon får råd och stöd vid mötena på hennes religiösa samfund. Samma kvinna menade att hon inte diskuterar mycket barnuppfostran med sin man då hon känner att det är lättare att prata med andra mammor.

Två av kvinnorna, Ilam och Belma, uppgav att de vänder sig till sina vuxna/halvvuxna söner i första hand. Enligt Heyman blir barnen i invandrarfamiljer ofta de kapablaste i familjen, de blir självständigare och framförallt fortare svenska med nya krav och sätt att uppföra sig (Heyman 1990 s.41). I SoS-rapporten *Integrering - inte isolering* står det att det inte är ovanligt att flyktningbarn tar sig an rollen som förälder åt sina föräldrar och detta pga. att barnen ofta lär sig språket fortast och därmed bl.a. fungerar som tolk och på olika vis försöker visa sina föräldrar tillrätta i det nya samhället (SoS-rapport 1998:18 s.8).

Inställningen till myndigheter och efterfrågan av stöd hos dessa varierade hos de intervjuade kvinnorna. En av kvinnorna, Ilam, uppgav att hon vänder sig till Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken (i andra hand) när hon behöver vägledning i sitt barns uppfostran. En annan av kvinnorna, Carolina, vänder sig till myndigheter först efter att hon försökt få vägledning genom vänner och släkt. Författaren Riyadh Al-Baldawi menar att i

många av invandrarnas hemländer är myndigheterna en symbol för förtryck i samhället och därmed lär man sig att maximalt undvika kontakter med dem. Detta innebär också att människor brukar lösa sina problem men minimal inblandning från myndigheterna (Al-Baldawi 1998 s.172).

Några av kvinnorna menade att de inte har behov av avlastning eller barnpassning eftersom barnen är så pass stora att de klarar mycket på egen hand. Av de kvinnor som sade sig ha behov av avlastning har alla utom en någon att vända sig till. Personerna som kvinnorna ”anlitar” som barnvakter är oftast föräldrar eller väninnor. Men även grannar och svärföräldrar samt den äkta maken kan vara aktuella som barnvakter. En av kvinnorna poängterade att hon tycker det är viktigt att ha en bra kontakt med grannar. Vi kan tänka oss att det vore idealiskt att ha en känslomässigt nära kontakt med en person som även befinner sig geografiskt nära eftersom man då lättare kan få tillgång till både praktiskt och känslomässigt stöd samt föräldrastöd (barntillsyn, vägledning i barnuppfostringsfrågor).

I de fallen där kvinnorna ansåg att de har behov av att tala med någon om sina problem vänder sig majoriteten av kvinnorna till sin make i första hand. En av kvinnorna uppgav att hon i första hand vänder sig till sin vuxna son och en annan kvinna vänder sig till sin psykolog när de behöver tala med någon om sina problem. De flesta kvinnorna uppgav att de i andra hand vänder sig till sin närmsta väninna. Forskning visar att det är viktigt att ha någon att anförtro sig åt och Iversen menar att ett väl fungerande socialt nätverk bl.a. tillgodoser individens behov av trygghet, kärlek och bekräftelse (Iversen 1990 enligt Klefbeck & Ogden 1996 s.96-97).

3.2.2 Barnets kontakt med mammans nätverk

Vi ställde följande frågor till informanterna:

- *”Har ditt barn någon att vända sig till vid en akut situation om hon/han inte får tag på dig eller din make?”*
- *”Har ditt barn en bra relation till någon person i ditt närmaste nätverk som hon/han träffar ofta?”*
- *”Upplever du ditt nätverk som en styrka/svaghet i ditt föräldraskap?”*

Samtliga kvinnor (förutom i ett fall där det inte är aktuellt eftersom barnet ständigt har någon vuxen person hos sig) menade att deras barn har någon att vända sig till vid en akut situation. Personerna de flesta uppgav är föräldrar, svärföräldrar, väninnor, grannar eller äldre syskon till barnen. En av kvinnorna, Ilam, trodde att hennes 17-åriga son i första hand skulle kontakta sina egna kompisar vid en akut situation. Adolescensen är ett psykoanalytiskt begrepp som används för att analysera hur tonåringens "inre psykologiska värld" förändras och hur hon/han successivt frigör sig från sina föräldrar och skapar en någorlunda stabil och självständig identitet (Lalander & Johansson 2002). När den unge frigör sig ifrån sitt beroende av föräldrarna blir kamraterna desto viktigare. Behovet av närhet och vänskap gör att den unge söker sig till jämnåriga kamrater. Att ha vänner som bryr sig, att känna sig omtyckt och att vara med i en gemenskap är viktiga komponenter som stärker självkänslan hos den unge (Daniel & Wassel & Gillian 1999).

Alla kvinnor utom en menade att deras barn har en bra relation till en eller flera personer i kvinnornas nätverk. Bronfenbrenner har hypotetiskt antagit att det är bra för ett barn att ha tillgång till flera olika värderingssystem, men att det är av avgörande betydelse för barnets utveckling att det mellan dessa olika system (här = nätverkssektorerna) finns en överensstämmelse beträffande mål, ömsesidig tillit, positiv grundinställning till barnet och barnets handlingar. Vidare antar han att kontakter mellan de olika systemen och interaktioner mellan människor i de olika systemen förbättrar barnets utvecklingsmöjligheter (Bronfenbrenner 1979 enligt Svedhem 1985 s.118).

Samtliga kvinnor sade sig uppleva sitt nätverk som en styrka. De menade att de behöver andra människors stöd för att kunna utöva ett optimalt föräldraskap. En kvinna uttryckte sig så här när hon fick frågan om hon upplever sitt nätverk som en styrka eller som en svaghet:

"Som en styrka. Man behöver andra människor, man behöver hjälp av andra och man behöver prata när man har problem så att man tillsammans kan lösa sina problem. Ibland är det så att man själv inte ser någon lösning men någon utifrån kan se på saken på ett annat sätt, så det brukar hjälpa att vända sig till någon." (Carolina)

Denna kvinna menade att hon har ett socialt nätverk, vilket hon får stöd och hjälp ifrån vid behov, och upplever därmed sitt nätverk som en styrka. När det gäller umgänget med andra vuxna menar forskarna Cochran och Brassard att föräldrarnas nätverk är av stor betydelse för barnen, både indirekt genom det stöd de ger föräldrarna men även direkt genom nätverkets egen kontakt med barnen. Cochran och Brassard menar att vid stressituationer kan nätverket

erbjuda föräldrarna stöd, så att de får sitt närhetsbehov tillfredställt, så att de sedan i sin tur kan bli mer tillgängliga för sina barn. Familjens nätverk kan också vara till nytta genom att direkt erbjuda barnen närhet (Cochran & Brassard 1979 enligt Svedhem1985 s.117).

Nätverksmedlemmarna förser dessutom barnet med observerbara modeller för beteende, t.ex. beträffande könsroller, yrkesroller och föräldraroller. Flera olika sådana roller tillgängliga i nätverket ger således barnet en bredare informations- och erfarenhetsbas för dess egna val senare i livet. Kontakterna mellan föräldrarna och personerna i nätverket tjänar vidare, antagligen som en viktig modell för barnet, för att lära sig hur ömsesidigt socialt umgänge går till (Svedhem1985 s.118).

Flera av kvinnorna uppgav att nätverket även har betydelse för dem och deras barn när det gäller deras identitet och bevarandet av deras respektive ursprungskultur. Heyman menar att kulturen med dess seder och bruk, barnuppfostringsmönster, värderingar och regler etc., har betydelse för människans identitet. ”Vad jag känner igen mig själv som” samt ”hur jag av min omgivning blir bekräftad, igenkänd som den jag känner mig vara” är viktiga aspekter för denna identitet (Heyman 1990 s.34). Det är bara genom att få en förstärkning av delaktigheten i sin egen kultur, i sitt eget språk, i den självklara, accepterade stoltheten över allt sitt som barnet kan utvecklas på ett bra sätt, menar författaren. Bara så har barnet en möjlighet att få en stark kulturell identitet och så mycket förtroende och trygghet i tillvaron att det törs och kan ta steget ut i den nya verkligheten. Ur och genom kunskapen hemifrån kan barnet lära sig allt det nya, och kanske också så småningom växa in i en tvåkulturell identitet och en verklig tvåspråkighet (ibid. s.34-35). En av kvinnorna som menade att hennes nätverk är viktigt för hennes barn ur kultursynpunkt uppgav att alla hon känner, även de personer som inte står henne så nära men som kommer från hennes hemland, är viktiga för hennes barn, ”*de är släkt även om det inte är blodsläkt /.../ t.ex. imorgon firar vi Ramadan. Det är viktigt att barnen ser alla de här personerna som representerar kulturen. Det är något som jag vill ska fortsätta*”. (Pamela) Samma kvinna menade även att hennes nätverk är viktigt för henne som person, ”*utan dem blir det jobbigt, man hittar sig själv genom andra*”. (Pamela) Denna kvinna menade, likt Heyman, att bevarandet av hennes ursprungskultur är viktigt både för hennes egen och hennes barns identitet.

3.2.3 Svårigheter i föräldraskapet

Vi ställde följande frågor till informanterna:

- *”Tycker du att det är svårt/lätt att som invandrarförälder i Sverige bygga upp ett fungerande socialt nätverk?”*
- *”Övrigt att tillägga?”*

De flesta kvinnorna tyckte att det är svårt att bygga upp ett socialt nätverk i Sverige. En av kvinnorna uttryckte detta så här: *”Det är jättesvårt. Jag utgår ifrån min karaktär. Jag är en väldigt öppen människa, väldigt pratsam ändå har jag inte lyckats att skapa ett bra nätverk”*. (Ilam) Denna kvinna menade även att det tar lång tid innan man ”på riktigt” blir en del av samhället, att man måste accepteras av svenskarna för att bli det. En annan av kvinnornas upplevelse av svårigheterna med att bygga upp ett fungerande nätverk som invandrarförälder är av mer känslomässig karaktär. Denna kvinna uttryckte sig så här: *”Det är inte lätt att stå någon nära här i Sverige. Man kan känna många men man kan inte få någon att vara mycket nära.”* (Pamela) Denna kvinna pekade på skillnader mellan människors öppenhet och förmåga till närhet. En annan kvinna beskrev svårigheterna ur en mer praktisk synvinkel. Så här uttryckte hon sig: *”Jag tror att det är svårt. Man träffas inte så ofta pga. att nästan alla är upptagna, är aldrig hemma. Många jobbar för mycket. Man hinner inte umgås så mycket med dem.”* (Asha) Denna kvinna pekade på skillnader mellan hennes ursprungsland och Sverige på strukturell nivå. Vi antar att det inte är så vanligt att både make och maka förvärvsarbetar utanför hemmet i denna kvinnas hemland, vilket kanske leder till en högre grad av gemenskap med vänner och grannar för den hemmavarande personen.

Att ha en annan kulturell bakgrund än den svenska, med skilda värderingar, uppfostringssätt, språk etc. är en faktor som flera av kvinnorna menade har betydelse för uppbyggandet av sociala nätverk. Just det nya språket ansågs av de flesta vara den främsta orsaken till svårigheterna. Kvinnorna som tyckte att det är lätt att etablera ett socialt nätverk i Sverige menade att det beror på hur man själv är, om man kan anpassa sig till olika människor eller ej. Rädsla för att komma in i det svenska samhället menade några av kvinnorna försvårar möjligheten till att skapa ett nätverk. Enligt Heyman har många invandrarföräldrar en känsla av att det svenska samhället är farligt och baserar detta bl.a. på följande uppfattningar: svenska barn är dåligt eller slappt uppfostrade, den svenska skolan är norm- och kravlös, ungdomar är på väg att bli helt fördärvade med sin vilda framfart, sin brist på respekt för äldre, sin sexuella frigjordhet, sitt knarkande och supande. Invandrarföräldrar vill förstås inte att deras barn ska bli sådana (Heyman 1990 s.65).

En av våra intervjupersoner, Blerina, sade att hon uppfostrar sina barn på ett annorlunda vis än hur svenskar gör och menade att detta beror på skilda kulturella bakgrunder. Kvinnan berättade att hennes barn inte får vara ute efter klockan tio på kvällarna och att barnen alltid ska hälsa på kompisarnas föräldrar vid besök hos kompisarna, att barnen ska presentera sig när de ringer hem till någon, vilket kvinnan menade att inte svenska barn gör. Denna kvinna kan, enligt oss författare, ha en felaktig föreställning om svenskar och deras barnuppfostran eller så kan hennes syn på barnuppfostran vara ett symptom på en nostalgisk fixering. Enligt författarna Marcela Bravo och Eva Britt Lönnback kan flyktingar och invandrare drabbas av en kris då de har upplevt brytningar, separationer och förluster. Om man fastnar i krisen kan nostalgiska minnen övergå i en nostalgisk fixering, vilket är ett hinder för individens anpassning. Människor som längtansfullt håller fast vid minnen från det förflutna visar svårigheter att uppnå tillfredsställelse i sina samtida liv. Energin som behövs för att hålla kvar det förflutna drar kraften från det som nutiden kan erbjuda. Integrationen av båda ländernas kultur kan uppnås först när man gått igenom en sorgprocess och bejakande av det som skett, dvs. separationen. Integrationen innebär, enligt Bravo och Lönnback, att ta i anspråk både positiva och negativa erfarenheter från båda länderna så att minnen och framtidsvisioner blir realistiska. Den nostalgiska individens smärta uttrycks ofta i termer av negativa kommentarer om sederna, klimatet och invånarna i värdlandet och indirekt i en övervärdering av det egna landet (Bravo & Lönnback 1998 s.179-188).

En av kvinnorna, Ilam, berättade att hennes yngsta son som är född i Sverige, till skillnad från hennes äldsta son som kom till Sverige som 10-åring, tar det väldigt hårt att hon inte talar perfekt svenska. Så här sa kvinnan: *”Det är svårt för honom att acceptera de där bristerna som vi invandrarföräldrar har i deras ögon och det gör det lite svårare för oss att få den där riktiga kontakten med våra barn som föddes här i Sverige.”* (Ilam) Denna kvinna menade att hon tycker att hon har svårt för att komma sin ena son riktigt nära och att denna son verkar skämmas över henne pga. hennes brytning. Kvinnan berättade vidare att denna upplevelse delar hon med andra kvinnor i samma situation. Förutom språksvårigheterna trodde samma kvinna att bl.a. gästfriheten hos personer från framför allt mellanöstern ses som en brist i ovan nämnda ungdomars ögon eftersom detta beteende, enligt kvinnan, inte är vanligt i västerlänningars ögon. Så här uttryckte hon sig:

” Det finns olikheter men om man inte ser de positiva aspekterna som finns i den där olikheten då blir det ett viktigt problem, även det positiva blir ett problem. Jag tror att de barnen som föddes här i Sverige har lite svårt att acceptera oss som föräldrar, som kunniga

föräldrar. Jag tror att de inte släpper in oss i sig själva pga. att de anser att vi inte är kunniga på det viset som de vill att vi ska vara, kunniga som en helsvensk mamma eller pappa. Pga. det konstiga uttalet som hörs, tror de att det alltid finns en liten brist hos mig även om jag ska göra något helt annat.” (Ilam)

Denna kvinna menade att hennes son inte accepterar henne som en kompetent förälder pga. hennes brytning. Heyman menar att det är viktigt att barn inte berövas sitt modersmål och att de inte utsätts för känslor av att de själva, deras föräldrar, deras språk och sätt att leva inte duger. De ungas frigörelse från föräldrarna, deras utveckling in i vuxenvärlden, bygger ju på allt som hänt fram till puberteten. Detta blir en nästan omöjlig process, om man mer eller mindre hela vägen har berövat barnen deras språk, kulturtillhörighet, självkänsla och kunskapsutvecklingsmöjligheter. Barns förebilder finns i vuxenvärlden omkring dem och Heyman menar att om vi skämmer ut de naturliga förebilderna och dessutom förvirrar hela processen genom att inte förstå att de här barnen har större svårigheter än de ”helsvenska” barnen både att hitta förebilder och förstå dem då initierar vi svåra identitetskriser (Heyman 1990 s. 42-43). Klefbeck och Ogden menar att den dubbla identiteten svensk/invandrare förstör den identitetskris som alla tonåringar mer eller mindre går igenom. De menar vidare att det finns ofta en starkare bindning till rötter, familj och släktingar hos tonåringar från den utomeuropeiska och sydeuropeiska kulturen. Att ta avstånd från dessa kulturer kan få svåra konsekvenser, särskilt om man inte känner sig accepterad i andra grupper (Klefbeck & Ogden 1996 s.107). Även författaren Ahmadi menar att de invandrarungdomar, vilkas jaguppfattning avviker avsevärt från den dominerande uppfattningen i det svenska samhället och som dessutom upplever uteslutning och diskriminering, riskerar att inte lyckas bygga upp en egen personlig identitet. Pga. avsaknad av en identitet i det svenska samhället känner sig många invandrarungdomar, enligt Ahmadi, som främlingar i detta samhälle. Ahmadi kallar dessa ungdomar för ”varken–eller-människor”, dvs. de identifierar sig varken med den svenska eller med den ”hemländska” kulturen, de upplever ingen tillhörighet varken till det svenska eller till det ”hemländska” samhället. De är varken härifrån eller därifrån. De befinner sig i ett kulturellt och nationellt ingenmansland (Ahmadi 1998 s.81-82).

En av kvinnorna, Ilahe, berättade om sin relativt positiva framtidstro, om att det svenska samhället kommer att ta väl hand om hennes handikappade barn den dag hon själv inte är kvar i livet. Hon menade att barnet då kommer att få bo i ett gruppboende där det finns människor som tar hand om honom. En annan kvinna, Blerina, gav en mer pessimistisk bild när det gäller hennes barns framtid. Den sistnämnda kvinnan sa:

”Det är en annan jätteviktig sak. Man måste hela tiden berätta för sina barn att de är invandrare. Att de kommer att ha det svårt i framtiden, kanske inte med utbildning, om man är duktig så är där ingen som kan stoppa en, men med jobb, det är jättesvårt att få jobb.”
(Blerina)

Kvinnan menade att det är svårt att få jobb i Sverige som invandrare. Samma kvinna känner även en oro över att hon och hennes barn inte ska få stanna i Sverige. Hon menade att har man en gång fått lämna sitt hemland mot sin vilja så finns alltid känslan inom en att det kan ske igen. Olika faktorer bidrar till om människor har framtidstro eller inte. I Bronfenbrenners perspektiv ingår vi i ett pågående samspel mellan flera sammanhang. Alltifrån den individuella nivån och de sammanhang vi själva är delaktiga i, till det omgivande samhällets (Forsberg & Wallmark 2002 s.43). På mikronivå tror vi att faktorer hos den enskilde, t.ex. självförtroende; en tro på sig själv och sin kapacitet och sina möjligheter, kan ha betydelse för om personen i fråga har framtidstro eller ej. Vilket stöd och hjälp den enskilde får av sitt sociala nätverk är en av de faktorer på mikronivå som utövar inflytande på en persons utveckling (Andersson 1986 s.20) och uppfattningar. Den enskilde personen påverkas även av faktorer på mesonivå, dvs. kontakterna mellan olika närmiljöer. T. ex. om familjen inte har någon bärande relation, ingen fungerande kommunikation med skolan kan detta komma att direkt påverka den enskildes personliga utveckling och indirekt personens studieresultat (Andersson 1986 s.20), vilket i sin tur inverkar på denna persons faktiska möjligheter att få arbete och som, enligt oss, troligtvis samtidigt påverkar personens syn på sin framtid. Utbredd arbetslöshet i samhället är en faktor på exonivå som naturligtvis direkt påverkar de drabbade men, som vi tror, även psykologiskt kan påverka svaga grupper i riskzonen. Pressmeddelanden från arbetsförmedlingen informerar om att andelen sysselsatta av svenskfödda är 80 % och endast 61 % av invandrare (www.ams.se 2003a) samt att ökad arbetslöshet sedan förra året har noterats bland ungdomar under 25 år (www.ams.se 2003b). På makronivå påverkas den enskilde av de allmänna värderingar som råder i samhället och de politiska beslut som tages (Andersson 1986 s.29) t.ex. i kampen mot bekämpandet av olika orättvisor i samhället.

4 Slutdiskussion

Vi har i vår studie kommit fram till att de flesta av de intervjuade kvinnorna har flera personer i sina nätverk och att det finns en relativt bra kontakt mellan de olika nätverksektorerna. Vi kommer ändå att vara försiktiga med att dra slutsatser i termer om vad som anses

storleksmässigt, enligt litteraturen, vara ett ”normalt nätverk” då man i de flesta fallen utgår från en västerländsk modell. Definitionen av hur många personer som ingår och hur de är distribuerade i de olika nätverkssektorerna tror vi varierar mellan olika kulturer och detta påverkar också upplevelsen av ett fungerande eller icke-fungerande nätverk hos våra intervjupersoner.

De flesta kvinnorna har runt 20-30 personer i sina nätverk. Vissa av personerna är symboliska men för kvinnorna är de ofta lika viktiga som de personer som finns i Sverige.

För de som inte har släktingar i Sverige är kontakten med släkten i hemlandet oerhört viktig. Släkten i Sverige står oftast för mycket av det praktiska stödet men få av de intervjuade har små barn vilket innebar att flera menade att de inte har något större behov av praktiskt stöd. Maken, släkten i Sverige, släkten i hemlandet och de närmaste vännerna står för merparten av det känslomässiga stödet. Kvinnorna har inte mycket kontakt med grannarna. De har inte heller kontakt med sina arbetskamrater på fritiden. Få kvinnor har kontakter med skolan utöver det nödvändiga. Kontakten med andra föräldrar är mindre desto äldre barnen är. Myndighetskontakten är ett par kvinnor missnöjda med. Föreningsmedlemskap är vanlig men ingen speciell källa för privata kontakter. Medlemskap i religiöst samfund är inte så vanlig, men betydelsefullt i de fallen där man är medlem.

Samtliga kvinnor berättade att de är nöjda med sitt sociala nätverk. En del av kvinnorna uttryckte vikten av att ha ett fungerande nätverk ur hälsosynpunkt. Några av kvinnorna har emellertid en önskan av att ha ett större nätverk eller en starkare relation till personerna i sitt nätverk då de ibland känner sig ensamma och i behov av stöd/resurser i större utsträckning än vad de har. Majoriteten av kvinnorna sade att de tror att deras sociala nätverk skulle sett annorlunda ut om de bott kvar i sitt hemland. För de flesta av de kvinnor som tror att deras nätverk skulle sett annorlunda ut i deras respektive hemland hade detta taget sig uttryck i en tätare kontakt med framförallt grannar men även med släktingar, vilket, enligt kvinnorna, hade upplevts som positivt. Samma kvinnor tror även att nätverket hade innehållit fler vänskapsrelationer än vad det gör i dag.

Alla kvinnorna har någon att vända sig till när de behöver vägledning i sitt barns uppfostran. Personerna de då vänder sig till är maken, vuxna/halvvuxna söner, andra släktingar, vänner och grannar. Av de kvinnor som har behov av avlastning har alla utom en någon att vända sig till. Personerna som kvinnorna ”anlitar” som barnvakter är oftast föräldrar eller väninnor. I de

fallen där kvinnorna anser att de har behov av att tala med någon om sina problem vänder sig vissa till maken, andra till äldste sonen och andra till bästa väninnan.

Samtliga kvinnor (förutom i ett fall där det inte är aktuellt eftersom barnet ständigt har någon vuxen person hos sig) menade att deras barn har någon att vända sig till vid en akut situation. Alla kvinnor utom en menade att deras barn har en bra relation till en eller flera personer i kvinnornas nätverk. Samtliga kvinnor upplever sitt nätverk som en styrka i sitt föräldraskap. De menade att de behöver andra människors stöd för att kunna utöva ett optimalt föräldraskap. Flera av kvinnorna uppgav att nätverket även har betydelse för dem och deras barn när det gäller deras identitet och bevarandet av deras respektive ursprungskultur.

De flesta kvinnorna tycker att det är svårt att bygga upp ett socialt nätverk i Sverige. Att ha en annan kulturell bakgrund än den svenska, med skilda värderingar, uppfostringssätt, språk etc. är en faktor som flera av kvinnorna menade har betydelse för uppbyggandet av sociala nätverk. Just det nya språket ansågs av de flesta vara den främsta orsaken till svårigheterna att bygga upp ett socialt nätverk. Vidare är förutfattade meningar och nostalgisk fixering aspekter som gör sig synliga i en kvinnas berättelse. En annan av kvinnorna talar om hennes relationsproblem med sin ena son, dessa svårigheter kan tänkas härledas till Klefbeck och Ogdens teori om att den dubbla identiteten svensk/invandrare förstör den identitetskris som alla tonåringar mer eller mindre går igenom. Pessimistisk framtidstro är ett annat problem som synliggörs i undersökningen.

Människors närmaste stöttepelare är familjen och det övriga sociala nätverket och det är där man får stöd och hjälp när man får problem. Genom nätverkskartor kan man få en bild över hur bl.a. invandrarföräldrar och invandrabarn har det. Vilka av släktingarna bor nära och ställer upp för familjen? Har familjen, som inte har andra släktingar i Sverige, lyckats kompensera detta genom att utvidga kontakterna med andra nätverksektorer? Hur nätverket ser ut är inte bara ett resultat av vilka personer man väljer att umgås med utan det är även ett resultat av vilka människor som överhuvudtaget finns tillgängliga för umgänge och stöd. Att invandramammor sällan umgås med svenskar, grannar och arbetskamrater kan i vissa fall vara en fråga om val men det kan även bero på strukturella faktorer som påverkar nätverkets struktur.

Vi tänkte nu gå in lite på de faktorer som vi tror kan påverka hur invandrarmammors nätverk ser ut och hur detta i sin tur påverkar barnen. Knocke menar att enligt gängse stereotyper är invandrarkvinnor utbildade, avhängiga och hjälplösa, hembundna och socialt isolerade. Denna ”tycka synd om” överlägsenhet bidrar enligt Knocke till att flera grupper av invandrarkvinnor marginaliseras på arbetsmarknaden, där de redan är hänvisade till arbeten på jobbhierarkins botten. Den bortser från att invandrarkvinnor både är medförsörjare, ensamförsörjare med barn och oavhängiga personer som försörjer sig själva. De är inriktade på arbetslivet och hela 40 procent av de grupper som ingick i Knockes studie hade haft yrkes- eller professionell utbildning i sina ursprungsländer (Knocke i SoS-rapport 1995:5). Samma författare belyser hur tankegångar på makronivå kan påverka om man får ett arbete och även vilken typ av arbete man får. Mödrars arbetsplats är för dem en miljöstruktur som ligger på mikronivå. I deras barns nätverkskarta hamnar den på exonivå eftersom den påverkar deras utveckling men utan att de är deltagare i den. Om mödrarna saknar arbete, om de hotas av arbetslöshet eller om de har ett slitsamt och lågavlönat jobb kommer detta att påverka barnets utveckling.

Vi tänkte även att diskrimineringen på bostadsmarknaden kan vara en faktor som kan påverka hur nätverket ser ut. Många invandrarfamiljer bor idag på segregerade bostadsområden. Vissa väljer själva att bo där på grund utav närhet till släkt och vänner. Det finns dock andra som nog hellre skulle vilja bo någon annanstans men som inte blir anvisade lägenhet på en annan typ av område. Att bo i ett segregerat bostadsområde påverkar mödrars nätverk framförallt i nätverkssektorn grannar och barnets nätverk i nätverkssektorn vänner. Att inte ha kontakt med svenskar på sitt bostadsområde gör att man troligtvis har färre möjligheter att öva det svenska språket och att integreras i det svenska samhället. För barnen blir konsekvenserna att man växer upp i skolor där det inte finns svenska barn.

Kontakten med myndigheter var ett par av de intervjuade kvinnorna mycket missnöjda med. Enligt litteraturen som vi tog del av hade man olika förklaringar till detta. Man menade att det kan vara så att olika språk och olika kulturella koder försvårade kontakten mellan myndighetspersoner och invandrare. När det gäller kontakter med myndigheter kan vi anknyta till vår framtida roll som socialarbetare och reflektera över vad som är viktigt att tänka på när man träffar klienter med invandrarbakgrund. Vi tror att det viktigaste är att man är lyhörd och uppmärksam samt att man tar klientens problem på allvar. Man bör ta sig tid och lyssna på

klientens behov. Man bör alltid bemöta klienten med respekt. I de fall då vi inte är säkra på om klienten kan tala svenska är det bra om man anlitar tolk.

Vad vår undersökning också har gjort oss medvetna om är den speciella situationen som råder för invandramammor som har barn med särskilda behov. Dessa mödrar är särskilt utsatta eftersom de ofta har mycket kontakter med det professionella nätverket och blir mycket beroende av dessa. När dessa kontakter brister har dessa mödrar sällan andra att vända sig till. Ett bra bemötande och en kontinuitet i kontakterna är oerhört viktigt i dessa fall. Man bör vara medveten om att man spelar en stor roll i dessa människors liv.

En av de slutsatser vi kom fram till var att släkten är mycket betydelsefull för de intervjuade mödrarna. I arbetet med utsatta barn och ungdomar med invandrarbakgrund bör man nog försöka att engagera släkten genom exempelvis familjerådslag. Släktingar som kontaktpersoner kan även vara bra lösningar. Vid placeringar bör man nog också ta hänsyn till vad dessa personer betyder för den unge.

Papporna i denna undersökning är inte så synliga. Vi vill dock förtydliga att kvinnorna placerar sina män nära sig på nätverkskartan och att flera av dem vänder sig till sin make när de behöver vägledning i barnuppfostringsfrågor eller behöver tala med någon om sina problem. En förklaring till att papporna inte så tydligt framkommer i kvinnornas berättelser kan tänkas bero på att kvinnorna inte räknar den närmsta familjen som en del av deras nätverk. Hur som helst så har givetvis pappans sociala nätverk också betydelse, liksom mammans nätverk, för barnets psykosociala utveckling. Har mamman ett litet nätverk kan vi tänka oss att pappans nätverk kan kompensera detta, på det sättet att familjen ändå får det stöd de behöver och att flera förebilder finns tillgängliga för barnet.

5 Källförteckning

5.1 Referenser

- Ahmadi, Nader (red.) (1998) *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse & Liber AB
- Al-Baldawi, Riyadh (1998) "Migration och familjestruktur" i Ahmadi, Nader (red.) *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse & Liber AB
- Allwood, Carl Martin & Franzén, Elsie C (red.) (2000) *Tvärkulturella möten*. Finland: Natur och Kultur.
- Andersson, Bengt-Erik (1997) *Utvecklingssekologi*. Lund: Studentlitteratur
- Bohlin, Ulla (2002) "Invandrade föräldrar till barn med funktionshinder" i Magnusson, Finnur (red.) *Etniska relationer i vård och omsorg*. Lund: Studentlitteratur
- Bravo, Marcela & Lönnback, Eva Britt (1998) "Invandringskrisen eller Det förlorade paradiset" i Ahmadi, Nader (red.) *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse & Liber AB
- Daniel, Brigid & Wassell, Sally & Gilligan, Robbie (1999) *Child development for Child care and protection workers*. London: Jessica Kingsley Publishers Ltd
- Denscombe, Martyn (1998) *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Forsberg, Gunnar & Wallmark, Johan (2002) *Nätverksboken - om mötets möjligheter*. Stockholm: Liber AB, andra upplagan
- Heyman, Anna-Greta (1990) *Invanda kulturer och invandrarkulturer*. Almqvist & Wiksell Läromedel AB, tredje upplagan
- Klefbeck, Johan & Marklund, Kerstin (1985) "Nätverkskartan" i Svedhem, Lennart (red.) *Nätverksterapi. Teori och praktik*. Stockholm: Carlsson Bokförlag AB
- Klefbeck, Johan & Ogden, Terje (1996) *Barn och nätverk*. Stockholm: Liber AB
- Lalander, Philip & Johansson, Thomas (2002) *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur
- Olsson, Erik (2000) "Gemenskapens möjlighet och ensamhetens svårighet" i Allwood, Carl Martin & Franzén Elsie C (red.) *Tvärkulturella möten*. Finland: Natur och Kultur
- Roos, Hans-Edvard (1984:2) *Frågeteknik för kvalitativa intervjuer - en sammanställning*. Meddelanden från Socialhögskolan. Lund: Lunds universitet

Sander, Åke (2000) ”Religion som förståelse i mötet mellan invandrare och vårdpersonal” i Allwood, Carl Martin & Franzén Elsie C (red.) *Tvärkulturella möten*. Finland: Natur och Kultur

Socialhögskolan (2001) *PM för uppsatsskrivare*. Lund

Sos-rapport 1995:5 *Invandrades hälsa och sociala förhållanden*. Stockholm: Fritzes kundtjänst

SoS-rapport 1998:18 *Integrering inte isolering*. Spånga: Socialstyrelsens kundtjänst

Sos-rapport 1999:9 *Social och ekonomisk förankring*. Spånga: Socialstyrelsens kundtjänst

Statens Invandrarverk (1997) *Mångfald och ursprung. Rapport från ett multietnisk Sverige*. Norrköping

Svedhem, Lennart (red.) (1985) *Nätverksterapi. Teori och praktik*. Stockholm: Carlsson Bokförlag AB

5.2 Övriga källor

Arbetsförmedlingens hemsida: www.ams.se/rdfs.asp?L=35 (2003 12 16a)

Arbetsförmedlingens hemsida: www.ams.se/RDFS.asp?A=46180&L=31579 (2003 12 16b)

Stockholmsläns landstings hemsida: www.sl.se/docs/wpsykhal/20026.pdf (2003 11 30)

Intervjuguide

Bakgrund

Ålder

Ursprungsland

Ankomst till Sverige (När, anledning)

Familjesammansättning

Boende

Sysselsättning

Nätverkets struktur och funktion

Vem står dig närmast?

Relationer inom **familjen**? (inkl. skild make)

Vem umgås du med?

Släkt? (Vem, hur, hur ofta, vem initierar) Upplever du att du får (tillräckligt) stöd (känslomässigt, praktiskt) av dina släktingar?

Vänner? (Nationalitet, hur, hur ofta, vem initierar) Upplevt stöd?

Grannar? (Nationalitet, hälsar, lånar saker, umgås) Upplevt stöd?

Arbetskamrater? (Nationalitet, på arbetstid, fritiden) Upplevt stöd?

Betydelsefulla personer för dig som är döda eller bor långt ifrån dig? (Påverkan, upplevt stöd)

Vilka kontakter har du med

Personal på **skolan/förskolan**? Upplevt stöd?

Myndigheter? Upplevt stöd?

Andra personer som du eller ditt barn har kontakt med? (T.ex. ditt barns kamraters föräldrar, fritidsledare, läkare, psykolog.) Upplevt stöd?

Är du medlem i någon **förening** eller **religiöst samfund**? Upplevt stöd?

Känner de olika personerna i ditt nätverk varandra?

Standardiserade frågor med öppna svar

Är du nöjd/missnöjd med ditt nuvarande nätverk?

Önskar du att det skulle se annorlunda ut?

Tror du att ditt nätverk skulle se annorlunda ut om du och din familj bott kvar i ditt ursprungsland?

Föräldraskap

Vem vänder du dig till om du känner att du behöver vägledning i ditt barns uppfostran?

Vem vänder du dig till när du känner att du behöver avlastning, t ex. barnpassning?

Vem vänder du dig till när du behöver prata av dig vid t ex problem med barnet?

Har ditt barn någon att vända sig till vid en akut situation om hon/han inte får tag på dig eller din make?

Har ditt barn en bra relation till någon person i ditt närmaste nätverk som hon/han träffar ofta?

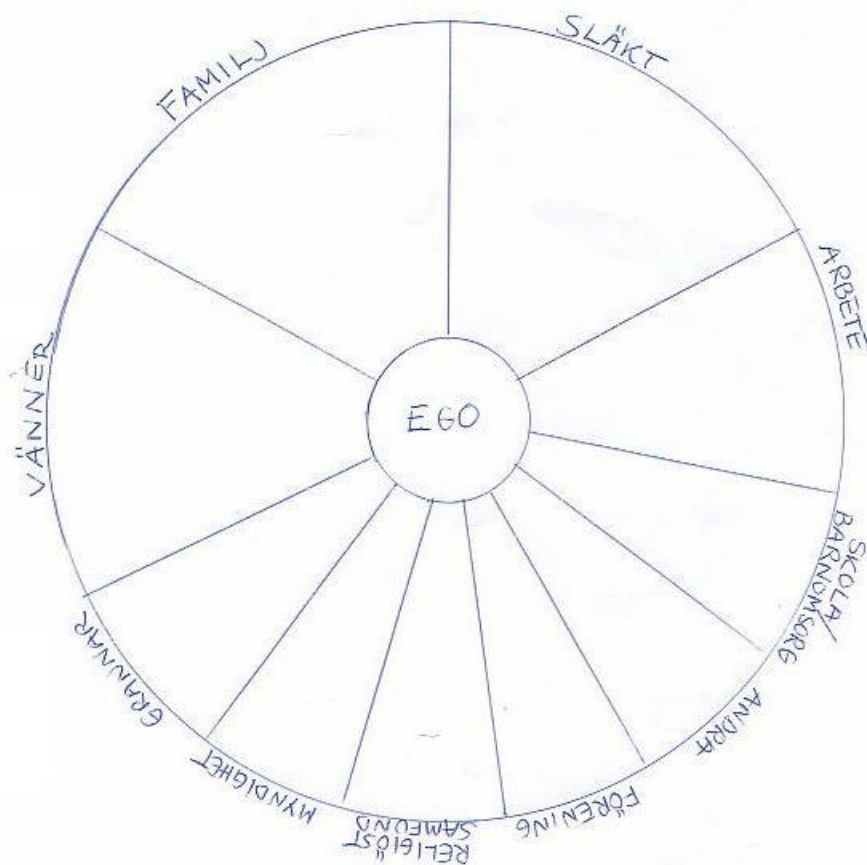
Upplever du ditt nätverk som en styrka/svaghet i ditt föräldraskap?

Tycker du att det är svårt/lätt att som invandrarförälder i Sverige bygga upp ett fungerande socialt nätverk? Varför?

Övrigt att tillägga?

Nätverkskarta

NAMN:

EGO=JAG

△ MAN

○ KVINNA

▲ POJKE

● FLICKA

† DÖDA

+ POSITIV KONTAKT

- NEGATIV KONTAKT

— KÄNNER VARANDRA

* SAMMA PERSON

Introduktionsbrev:

Hej!

Vi heter Carin Brito och Therese Olsson och läser sjätte terminen på socionomutbildningen i Lund. Under utbildningens sjätte termin ingår det att studenterna ska göra en egen undersökning och skriva en uppsats. Vi har valt att skriva om mammor med invandrabakgrund (födda utomlands men varit bosatta i Sverige omkring 10 år eller mer) och vars barn är under 18 år. Vi vill genom vår undersökning få kunskap om hur deras sociala nätverk (familj, släkt och vänner m.fl.) ser ut och vilket stöd de upplever att de får genom detta nätverk. Vi är även intresserade av att ta reda på hur dessa mammor anser att deras sociala nätverk påverkar deras föräldraskap.

Vi kommer att, var och en eller tillsammans, intervjua dig i din bostad eller på annan plats om du så önskar. Vi kommer att ställa frågor så att vi kan få en bild av hur ditt sociala nätverk ser ut. Vi kommer i detta sammanhang även att ställa en del frågor som berör föräldraskap. Vi räknar med att intervjutiden varar mellan 60-90 minuter och vi kommer att banda intervjun för att göra det lättare för oss att komma ihåg vad som sagts. Bandet kommer att raderas när uppsatsen är klar och den kommer att förvaras på en säker plats fram till dess. I uppsatsen kommer vi att ge dig ett annat namn så att du förblir anonym.

Kontakta oss snarast om du är intresserad av att ställa upp för en intervju med oss. Har du några frågor ring eller maila oss. Carin nås på telnr. 0470-39028 eller 073-6367942 och Therese på telnr. 040-405754 eller 070-4664449, e-mail-adress: olsson.claus@telia.com
Handledare för uppsatsarbetet är Pernilla Liedgren-Dobronravoff, telnr. 073-6551968, e-mail-adress: Pernilla_liedgren_dobronravoff@hotmail.com

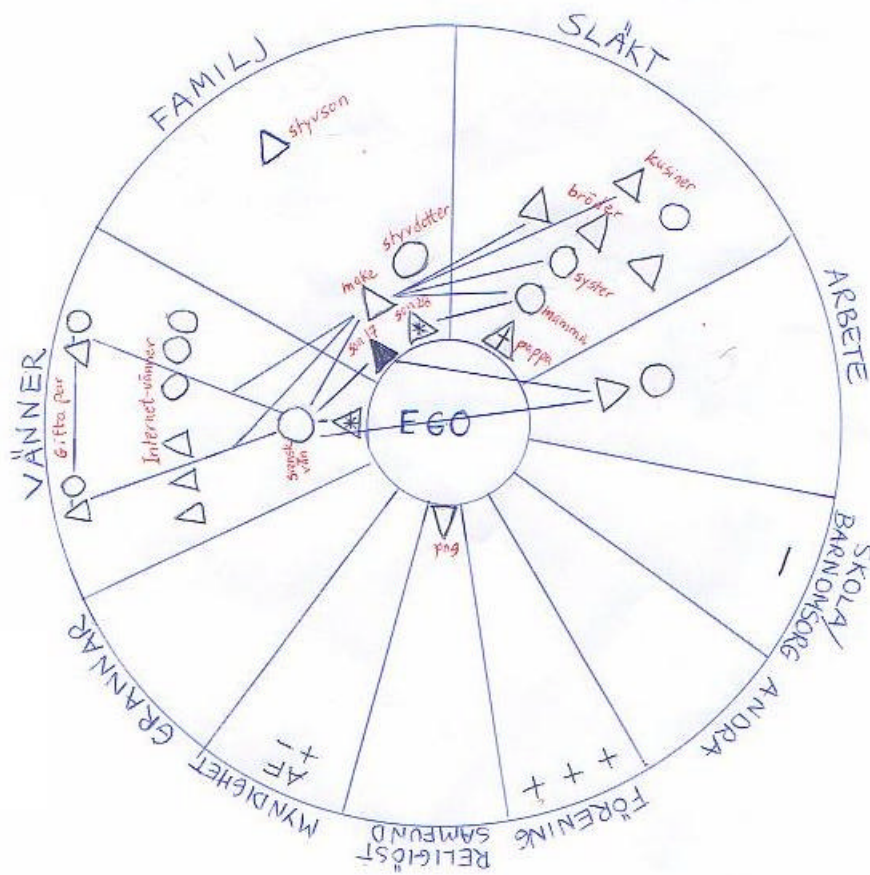
Tack på förhand!

Vänliga hälsningar

Carin Brito och Therese Olsson

Ifylld nätverkskarta

NAMN: Ilam

EGO = JAG

- △ MAN
- KVINNA
- ▲ POJKE
- FLICKA
- † DÖDA

+ POSITIV KONTAKT

- NEGATIV KONTAKT

— KÄNNER VARANDRA

* SAMMA PERSON